

Anni Lindqvist

**”OLLI REIPAS POIKA ON, MAIJA TYTTÖ
VERRATON”**

Nais- ja miessukupuolten representaatio koulujen musiikin
oppikirjoissa 1960–2010

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2026

TIIVISTELMÄ

Anni Lindqvist: "Olli reipas poika on, Maija tyttö verraton". Nais- ja miessukupuolten representaatio koulujen musiikin oppikirjoissa 1960–2010

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta

Tammikuu 2026

Tämä tutkielma tarkastelee nais- ja miessukupuolten representaatiota koulujen musiikin oppikirjoissa vuosikymmeniltä 1960–2010. Tavoitteena on tuoda esille mahdollisia eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia sukupuolten representaatioissa laulujen sisällä sekä eri vuosikymmenten välillä. Tutkimukseen innosti tasa-arvo ja naisen asema sekä sukupuolisensitiivisyys, josta on puhuttu yhteiskunnallisesti melko paljon viimeisen vuosikymmenen aikana.

Tämä tutkielma on laadullinen tutkielma. Aineisto kerättiin kuudesta koulujen musiikin oppikirjasta, jotka ovat vuosilta 1964–2012. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin keinoin.

Kirjoista nousi esille nais- ja miessukupuolen representaation ero, etenkin representaation määrissä sekä siinä, miten sukupuolia representoidaan, esimerkiksi millaisia ammatteja tai ominaisuuksia sukupuolille tarjotaan. Tämän tutkielman tulokset ovat samansuuntaisia kuin aiemmatkin tutkimustulokset sukupuolten representaatiota käsittelevissä tutkimuksissa. Tuloksissa käy ilmi, kuinka naissukupuoli jää näkymättömämmäksi kuin miessukupuoli, joka saa enemmän mainintoja ja jolle annetaan enemmän mahdollisuuksia. Tuloksissa miessukupuolta representoidaan vahvana ja taitavana työntekijänä, kun taas nainen on tunteellinen, hellä kotiäiti.

Tässä tutkielmassa saatujen tulosten pohjalta voitaisiin oppikirjojen teossa ymmärtää ja huomioida sukupuolten näkyvyys tai näkymättömyys paremmin ja tuoda naissukupuolta miessukupuolen rinnalle tasavertaisemmin. Myös laulujen sanoituksiin ja sukupuolten kuvailuihin voitaisiin kiinnittää huomiota sukupuolisensitiivisemmin.

Avainsanat: Sukupuoli, representaatio, sukupuolisensitiivisyys, tasa-arvo, perusopetus, oppikirjatutkimus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

ABSTRACT

Anni Lindqvist: "Olli is a lively boy, Maija is a girl so fine". Female and male gender representation in music textbooks 1960-2010

Master's thesis
Tampere University
Faculty of Education and Culture
January 2026

This thesis examines the representation of the female and male genders in six school music textbooks from the decades 1960-2010. The aim of this study was to investigate possible differences and similarities in the representation of the genders in songs and how this has changed over the different decades. This study was inspired by how equality and the position of women has evolved over time, as well as gender sensitivity, which has been discussed in society more frequently during this past decade.

This study is a qualitative study. The data was collected from school music textbooks from the years 1964-2012. The data was then analyzed using content analysis.

The analysis of the books revealed differences in the representation of the female and male genders, especially in the number of descriptions in genders and how the genders were described, for example which professions were typically shown for which gender.

The results of this study are in line with previous research that has investigated gender representation. The results of this study reveal how the female gender remains invisible compared to the male gender, which is mentioned more frequently and is given more opportunities. The results show that typically the male gender is represented as a strong, capable worker and the female gender is shown as an emotional, gentle mother figure.

The results of this study could be used in making new textbooks to better understand and acknowledge the visibility and invisibility of genders and bringing female gender more equal compared to male gender. It could also be possible to take a notice of lyrics and the representations of genders in more gender sensitive way.

Keywords: Gender, representation, gender sensitivity, equality, comprehensive education, textbook research

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
 Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimet ja versiot: [Listaa tähän kaikki tekoälysovellukset ja niiden versiot, joita olet käyttänyt tutkielmaprosessin aikana.]

Käyttötarkoitus: [Kuvaa tähän yksityiskohtaisesti, mihin tarkoitukseen ja miten tekoälyä on sovellettu opinnäytteeseen tutkielmaprosessin aikana.]

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: [Luettele tähän kaikki opinnäytteen vaiheet ja osiot, joissa tekoälyä on tutkielmaprosessin aikana käytetty.]

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	TUTKIMUKSEN TEORIATAUSTA	10
2.1	Sukupuoli	10
2.1.1	<i>Sukupuolisensitiivisyys</i>	11
2.1.2	<i>Sukupuoliroolit ja -stereotypiat</i>	13
2.1.3	<i>Tasa-arvo</i>	14
2.2	Representaatio.....	15
2.3	Oppikirjat, opetussuunnitelmat ja yhteiskunta	16
3	AIEMPI TUTKIMUS SUKUPUOLTEN REPRESENTAATIOSTA OPIIKIRJOISSA	20
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	23
4.1	Tutkimuskysymykset.....	23
4.2	Laadullinen tutkimus	23
4.3	Aineisto	24
4.4	Sisällönanalyysi.....	27
5	TULOKSET	31
5.1	Millaisilla sanoilla sukupuolia representoidaan ja kuinka ne eroavat toisistaan?	31
5.2	Millaisia eroja sukupuolten representaatiossa on eri vuosikymmeninä?	35
6	POHDINTA	39
6.1	Tutkimusetiikka ja luotettavuus	42
6.2	Jatkotutkimusehdotuksia.....	44
7	AINEISTO	46
8	LÄHTEET	47
9	LIITTEET	55
	Liite 1: Taulukko miesten ammateista laulujen lyriikoissa	55
	Liite 2: Taulukko miesten piirteistä laulujen lyriikoissa.....	56
	Liite 3: Taulukko naisten rooleista laulujen lyriikoissa	57
	Liite 4: Taulukko naisten asemasta laulujen lyriikoissa	58
	Liite 5: Taulukko nais- ja miessukupuolen representaatiosta laulujen sisällä.....	59
	Liite 6: Taulukko useimmin toistuvista kuvauksista (vähintään kaksi mainintaa)	61
	Liite 7: Naissukupuoli luokiteltuna	62
	Liite 8: Miessukupuoli luokiteltuna	65

TAULUKOT

TAULUKKO 1.	SUORAT SITAATIT JA PELKISTETYT ILMAUKSET (NÄIHIN KAIKKIIN NAIS- JA MIESNÄKÖKULMAT)	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
TAULUKKO 2.	LAULUJEN KOKONAISMÄÄRÄT JA SUKUPUOLITETTUJEN LAULUJEN LUKUMÄÄRÄT JA PROSENTTIOSUUDET	26
TAULUKKO 3.	ERILAISTEN LAULUJEN MÄÄRÄ KIRJOISSA KAPPALEITTAIN JA PROSENTTEINA	26
TAULUKKO 4.	ULKONÄÖN JA TUNTEIDEN MAININTOJEN LUKUMÄÄRÄT	33

TAULUKKO 5. TAULUKKO NAISEN ULKONÄÖN KUVAILUSTA..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

TAULUKKO 6. ERILAISTEN REPRESENTAATIOIDEN KAPPALEMÄÄRÄT NAISISTA JA MIEHISTÄ36

1 JOHDANTO

Tasa-arvo on vuosikymmenten ajan edennyt Suomessa tasaisesti, mutta silti sitä ei ole vielä täysin saavutettu. Esimerkiksi Euroopan tasa-arvoinstituutin vertailussa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2023) Suomi on sijoittunut kahdeksanneksi. Myös sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa (Opetushallitus [OPH], 2022) ja sukupuolietoisuus perusopetuksessa (OPH, 2014) ovat käsitteitä, jotka ovat nousseet viimeisen kymmenen vuoden aikana pinnalle yhteiskunnallisessa keskustelussa ja kasvatuksen kentällä.

Ihminen kasvaa niihin käytäntöihin ja diskursseihin, joita yhteiskunnassa on milloinkin vallalla (Pietikäinen ja Mäntyniemi, 2019). Esimerkiksi sukupuolistereotyyppiatkin opitaan sosiaalistumalla omassa perheessä ja viimeistään varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa ja muualla yhteiskunnassa.

Tämän tutkielman aiheena on tutkia koulujen musiikin oppikirjoja kuudelta eri vuosikymmeneltä ja tarkastella niistä esiin nousevia representaatioita nais- ja miessukupuolesta. Tarkoituksena on selvittää, kuinka nais- ja miessukupuolta representoidaan koulujen musiikin oppikirjoissa ja onko sukupuolten tai vuosikymmenien välillä eroja representaatioissa. Rajasin tutkimuksen aiheen vain kahteen sukupuoleen muun muassa työmäärän vuoksi, mutta myös siksi, että ajattelen tulosten olevan paremmin vertailtavissa aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin tällaisen niin sanotun perinteisen binäärisukupuolijaottelun avulla. Haluan kuitenkin tuoda ilmi, että ymmärrän ja tiedostan sukupuolen moninaisuuden, eikä tämän tutkielman ole tarkoitus edistää sukupuolten binäärikäsitystä, vaan tuoda esille stereotyyppisiä käsityksiä, jolloin niitä olisi ehkä helpompi lähteä purkamaan. Tutkielman tavoitteena on tuoda esille mahdollisesti piilevinäkin olleita, stereotyyppisiäkin, sukupuolirooleja ja sitä, näkyvätkö ne edelleen koulujen musiikin oppikirjoissa ja miten.

Toteutin tämän tutkielman hyödyntämällä koulujen musiikin oppikirjoja. Aineiston keräsin kuudesta eri vuosikymmeneltä olevasta musiikin oppikirjasta

(1960–2010). Musiikin oppikirjat aineistona tuntuivat oikealta valinnalta, koska sekä musiikki että sukupuolisensitiivisyys ovat mielenkiintoisia aiheita ja näin sain nämä molemmat yhdistettyä tähän tutkielmaan. Aineistoni koostuu musiikin oppikirjojen nuotillisista, suomenkielisistä lauluista. Tutkielmassani hyödynnän sisällönanalyysia laadullisen tutkimuksen menetelmänä sekä kvantifikaatiota, kun tuon esille sukupuolitettujen laulujen määriä kirjoissa.

Kuten muutkin tekstit ja dokumentit, on myös musiikin oppikirjat tehty aina niitä kulloinkin ympäröivän yhteiskunnan ja sen arvojen mukaan (esim. Kauppinen, 2009; Rantanen ym., 2023) joten tätäkin on hyvä pohtia tarkasteltaessa muutosta, joka musiikin kirjojen lauluteksteissä on mahdollisesti nähtävillä.

Aihe on merkityksellinen myös sen vuoksi, ettei tieteellistä tutkimusta aiheesta ole tehty Suomessa juurikaan, vaikka toki opinnäytetöitä on jonkin verran (esim. Kosunen 2001; Jukola, 2024). Tieteellistä tutkimusta muualla maailmalla on tehty jo 1980-luvulta. Näissä tutkimuksissa on selvitetty, millaisia rooleja sukupuoli musiikin oppikirjoissa esittämisessä saavat, esimerkiksi kuka esitetään soittajana tai kuka orkesterin johtajana. Esimerkiksi Koza (1992), Bernabé-Villodre ja Martínez-Bello (2018) sekä Hawkins (2007) ovat tutkineet musiikin oppikirjoja ja huomanneet, että naiset ovat niissä aliedustettuina. Hawkins (2007) toi myös esille sukupuolistereotyyppioita, joissa naiset ovat kotiäitejä ja miehet työssäkäyviä. Samanlaisia tuloksia on saanut myös Gajda ym. (2023) tutkiessaan matematiikan ja äidinkielen oppikirjoja.

Tutkimuksen aihe on tärkeä. Sen tulokset voivat herättää miettimään, miten musiikin oppikirjat tavoittaisivat useampia lapsia/oppilaita ja voisivat jopa innostaa musiikin opiskeluun tehokkaammin. Tämä tutkielma tuo esille ehkä piilevinäkin ollutta teemaa siitä, kuinka maailma on tehty miehille, mikä tulee ilmi laulujen sanoitusten naisrepresentaation vähäisenä näkymisenä. Musiikki on oppiaineena tärkeä myös siksi, että musiikin avulla voidaan oppia omasta kielestä, kulttuurista ja kehosta sekä itsestä ryhmän ja yhteisön jäsenenä (Nikkanen, 2009, s. 60). Musiikki oppiaineena on erinomainen tapa yhdistää oppilaat heidän osaamisestaan tai taustastaan riippumatta.

Aloitan tutkielmani avaamalla käsitteistöä. Tärkeimpiä käsitteitä tutkielmani kannalta ovat sukupuoli, sukupuolisensitiivisyys ja representaatio. Näitä, ja muutamia muita käsitteitä avaam tutkielmani näkökulmasta teoreettisessa

viitekehyksessä, jonka loppuosassa tuon ilmi aiempaa tutkimusta aiheesta. Tämän jälkeen kerron tutkielmassani käyttämäni menetelmistä sekä yksityiskohtaisemmin aineistostani ja sen keräämisestä. Tulososiossa tuon taulukoiden avulla esille musiikin oppikirjoista eri vuosikymmeniltä löytämäni samankaltaisuudet ja eroavaisuudet vastaten samalla myös tutkimuskysymyksiini. Lopuksi tarkastelen tuloksia teoreettisessa viitekehyksessä mainitsemieni tutkimusten valossa ja etsin niistä samanlaisuuksia ja erilaisuuksia.

2 TUTKIMUKSEN TEORIATAUSTA

Seuraavissa alaluvuissa esittelen tutkielmani kannalta tärkeitä käsitteitä. Tärkeimpänä käsitteenä tutkielmassani esiin nousi sukupuoli, jonka vuoksi avaan sitä ensin. Tämän jälkeen avaan käsitteen sukupuolisensitiivisyys ja kerron, miksi olen valinnut sen sukupuolitietoisuuden sijaan. Sen jälkeen tuon esille vielä representaation käsitteen, joka yhtä lailla on tärkeässä roolissa tässä tutkielmassa. Sivuan lopussa vielä asiaa oppikirjoista sekä opetussuunnitelmista.

2.1 Sukupuoli

Tutkielmassani tarkastelen sukupuolten representaatioita koulujen musiikin oppikirjoissa. Tämän vuoksi perehdyin muun muassa Butlerin (2006, 2024) teoksiin, joiden avulla on mahdollista avata sukupuolen käsitettä hieman enemmän sekä ymmärtää esimerkiksi yhteiskunnan vaikutusta sukupuoleen ja sen ilmentämiseen. Tutkielmani aiheen vuoksi yksi tärkeimmistä käsitteistäni on sukupuoli ja kuinka se määritellään.

Sukupuoli muotoutuu yhteiskunnassa ympäristön vaikutuksen alla (esim. Beauvoir, 1980; Butler 2006, 2024), ja esimerkiksi sukupuolistereotypiat siirtyvät sukupolvelta toiselle kielen ja käytöksen myötä. Ihmiselle asetetaan jo lapsena odotukset ja vaatimukset siitä, millaista on olla niin sanottu oikea tyttö tai oikea poika ja häntä aletaan kasvattaa jompaankumpaan näistä sukupuolista. Tällainen ajatusmalli on haitallinen, koska se poissulkee hyvin moninaisen joukon ihmisiä ja ohjaa jo lapsesta lähtien sukupuolitetuille teille esimerkiksi ammatteihin, jos oletetaan, että tytöt pystyvät toisiin asioihin ja pojat taas toisiin. Oikeasti olemme sekä ihmisiä että sukupuolten sisällä hyvin monimuotoisia.

Sukupuolen voi yksinkertaisesti ajatella jakautuvan kahteen, sosiaaliseen tai kulttuuriseen sukupuoleen (gender) ja biologiseen sukupuoleen (sex), jossa sukupuoli määritellään kromosomien avulla (Torgrimson ja Minson, 2005). Sekä Beauvoir (1980), Butler (2006, 2024), Erickson-Schroth ja Davis (2020) että

Denton (2021) kuvailevat sukupuolen olevan sosiaalisesti, yhteiskunnan ja ympäristön myötä rakentuva asia. Yhteiskunta, siinä tapahtuvat muutokset, tai esimerkiksi oppikirjat kouluissa, luovat sukupuolia ja tuovat esille normeina pidettyjä, stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolista, jotka vaikuttavat jo pieniin lapsiin. Normit kertovat kuinka miehen tai naisen oletetaan toimivan tai millaiselta näyttävän. Yhteiskunta tai kasvatus voi kannustaa tyttöjä olemaan herkkiä ja hillittyjä ja poikia olemaan vahvoja ja itsevarmoja. Myös oppikirjat luovat kuvaa tietynlaisesta, niin sanotusti oikeanlaisesta lapsesta tai perheestä. Denton (2021) tuo esille, että sukupuolen määrittely vaikka jo ultraäänitutkimusta tehtäessä rakentaa lapsen sukupuolta yhteiskunnan määrittämään malliin. Lapset myös oppivat kulttuuristaan ja ympäristöstään sukupuoleensa liitettyjä normeja. Koska aikuisen keuhut ja tuki ovat lapselle tärkeitä, voi lapsi alkaa myös toimia omaa identiteettiään vastaan, aikuisen tai yhteiskunnan haluamilla tavoilla. Esimerkiksi lelumainoksissa voi olla jokin pinkki ja rauhalliseen leikkiin tarkoitettu lelu, jonka poikaoletettu tahtoisi, mutta ei normien vuoksi kehtaa tai uskalla sitä pyytää.

Binäärinen sukupuolijärjestelmä, joka erottaa sukupuolet kahteen, mieheen ja naiseen, tuntuu olevan vallalla kaikkialla. Binäärisellä sukupuolijärjestelmällä tarkoitetaan yhteiskunnassa syvällä olevia asenteita, oletuksia ja normeja, joiden vuoksi sukupuoli erotellaan kahteen, naiseen ja mieheen, erityisesti biologisen sukupuolen vuoksi. (Morgenroth ym., 2021; Hyde ym., 2019). Leppäsen (2010) mukaan ilman binääristä sukupuolikäsitystä, joka vähentää sukupuolen esilletuomisen mahdollisuuksia, lapset pystyisivät ymmärtämään monipuolisempaakin sukupuolikäsitystä.

2.1.1 Sukupuolisensitiivisyys

Tämän tutkielman kannalta yksi tärkeimmistä käsitteistä on sukupuolisensitiivisyys. Haluan tuoda esille sukupuolisensitiivisyyden tärkeyden arjen jokaisessa hetkessä, koska sensitiivinen kasvatusote on yksi suojaava tekijä lapsen kehityksessä. Sensitiivisen kasvatuksen myötä lasta ei lokeroida binäärisen sukupuolijärjestelmän mukaan, vaan huomioidaan sukupuolen moninaisuus (Huuska ja Karvinen, 2012, s. 33–34).

Celik ym. (2011) määrittelevät sukupuolisensitiivisyyden olevan sitä, että tunnustetaan, ettei ole vain kahta sukupuolta, ja etteivät esimerkiksi kaikki miehet

olisivat samanlaisia ja tiedostetaan, että sukupuoli muotoutuu ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin vaikutuksesta. Lasten sadut ja muut lapsille tarkoitetut tekstit, kuten musiikin oppikirjojen laulut, tuovat esille lähes tulkoon vain perinteisiä sukupuolirooleja, kuten hiljaisia ja avuttomia tyttöjä ja äänekkäitä, sankarillisia poikia (Ylitapio-Mäntylä, 2012a). Tämän vuoksi olisikin tärkeää huomioida sukupuolisensitiivinen lähestymistapa niin kasvatuksessa kuin myös musiikinopetuksessa sekä keskustella teksteistä esiin nousseista asioista yhdessä lasten kanssa. Esimerkiksi Ylitapio-Mäntylä (2012c, s.26) määrittelee sukupuolisensitiivisyyden *“taitona tarkastella sukupuolta biologisuuden lisäksi sosiaalisesti ja kulttuurisesti ja taitoa huomata omia ja toisten sukupuolittuneita käytäntöjä”*.

Tutkielmassani käytän sanaa sukupuolisensitiivisyys muun muassa oman koulutustaustani vuoksi. Olen ammatiltani varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) sekä yleisesti varhaiskasvatuksen kentällä käytetään termiä sukupuolisensitiivisyys. Ymmärrän, että peruskoulun puolella käytetään termiä sukupuolitietyisyys, mutta olen tehnyt valinnan käyttää varhaiskasvatuksessa käytettävää termiä. Sukupuolisensitiivisyys tuntuu olevan, ainakin kuvailtuna, myös laajempi käsite kuin sukupuolitietyisyys. Sukupuolitietyisuuden sijaan sukupuolisensitiivinen kasvatus keskittyy myös oppimisympäristöjen muokkaamiseen niin, että lapsi voi oppia ja kasvaa *”ilman sukupuoleen liittyviä rajoituksia tai odotuksia”* (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus, n.d., b).

Sekä sanoina että merkityksiltään sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolitietyisyys ovat kuitenkin hyvin lähellä toisiaan. Sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022, s. 34, 43) että Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, s. 28) sukupuolisensitiivisyyttä ja -tietoisuutta kuvaillaan lähes samoin sisällöin. Molemmissa dokumenteissa kehoitetaan henkilöstöä rohkaisemaan lasta tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja tekemään valintoja ilman sukupuoliin sidottuja ennakkoluuloja. OPH (2025) on myös julkaissut artikkelin sukupuolitietyisestä opetuksesta ja ohjauksesta. Tässä artikkelissa sukupuolitietyinen opetus kiteytetään herkkyyteen tunnistaa oppilaiden yksilöllisyys ja sukupuolittavat yhteiskunnalliset tekijät. Tällä pyritään siihen, että opetus tai ohjaus ei uusintaisi tyttöjen ja poikien jakoa erillisiin ryhmiin.

Tutkielmassani tarkastelen peruskoulun musiikin oppikirjoja varhaiskasvatuksen opettajan silmin. Olen työskennellyt myös eri rooleissa perusopetuksessa. Siksi näen kasvatuksen ja opetuksen yhteisenä kaikenikäisille lapsille. Myös Ylitapio-Mäntylä (2012b) toteaa, että varhaiskasvatuksen ajatuksia ja ilmiöitä voidaan siirtää myös muihin kasvatusyhteisöihin, joissa toimitaan lasten parissa. Olen tästä samaa mieltä, koska monet teemat ja näkökulmat varhaiskasvatuksessa kantavat peruskoulun puolelle yhtä pätevinä, vaikka oppimisympäristö ja -tavat muuttuvat.

2.1.2 Sukupuoliroolit ja -stereotyyppit

Sukupuolistereotyyppioilla tarkoitetaan sukupuoliin kohdistuvia ennakkoluuloisia oletuksia ja odotuksia (Weinraub, 1984; Ellemers, 2018). Varhaiskasvatuksessa tai perusopetuksessa voidaan esimerkiksi olettaa, että tytöt ovat rauhallisempia kuin pojat, tai että pojat menestyvät paremmin matemaattisissa oppiaineissa. Kerrin ja Multonin (2015) mukaan sukupuoliroolit määrittyvät yhteiskunnassa sillä hetkellä vallitsevien arvojen, asenteiden ja odotusten myötä. Eli esimerkiksi mitä yhteiskunta odottaa naisen tai miehen pystyvän tekemään.

Sukupuoliin ja niiden erilaisiin rooleihin liittyy tietynlaisia stereotyyppioita. Butlerin (2024) mukaan sukupuoli vaikuttaa muun muassa siihen, millaiseen ammattiin näemme itsemme sopivan. Butlerin (2024) mukaan sukupuolistereotyyppit johtavat vääränlaisiin oletuksiin siitä, mihin sukupuolet pystyvät, ja tämän vuoksi oletetaan esimerkiksi naisten hakeutuvan hoiva-aloille ja miesten rakennusaloille. Myös Ylitapio-Mäntylä (2012c) tuo esille, että lapsi oppii sukupuolistereotyyppisiä ajattelu- ja toimintatapoja jo hyvin pienestä havainnoimalla ympäristöään ja että tällaiset nuorena omaksutut ajatukset ja näkemykset voivat myöhemmin vaikuttaa harrastus- ja ammatinvalintoihin. Myös Leslie ym. (2015) tuo esille sukupuolistereotyyppioiden vaikuttavan esimerkiksi siihen, että miehet nähdään usein lahjakkaampina tieteen aloilla kuin naiset. Beauvoir (1980) taas tuo esille naissukupuolen näkökulmaa ja sitä, kuinka jo pienestä pitäen tytöille opetetaan, että heidän täytyisi jollain tavalla miellyttää muita ja näin ollen tehdä itsensä objektiksi.

Sukupuolirooleihin liittyy myös olennaisella tavalla feminiinisyys ja maskuliinisuus. Feminiinisyydellä ja maskuliinisuudella tarkoitetaan henkilön

ominaisuuksia, kuten tunteellisuus, keho tai vaatetus sekä käyttäytyminen ja eleet, jonka avulla ilmaistaan omaa sukupuolta. Yhteiskunnan normit vaikuttavat myös siihen, käsitetäänkö representaatio feminiiniseksi vai maskuliiniseksi ja sopiiko se miehelle vai naiselle. Ihminen pyritäänkin usein ensimmäisenä lokeroimaan ulkoisten ominaisuuksien, kuten kehon ja vaatetuksen, perusteella mieheksi tai naiseksi. Ulkoisen olemuksen lisäksi esimerkiksi tunteellisuus tai huolehtivaisuus kuvataan usein feminiinisenä ominaisuutena, naiselle sopivana, kun taas miehiä kuvaillaan voimakkaina ja itsevarmoina. Miesten koetaan myös välttelevän tunteiden näyttäytymistä. (Schippers, 2007; Tolman ym. 2016).

2.1.3 Tasa-arvo

Kawa (2018) on tutkinut feminismiä, sukupuolten tasa-arvoa ja siihen liittyviä stereotyyppioita. Kawa (2018) määrittelee sukupuolten tasa-arvon siten, että pojilla ja tytöillä on mahdollisuus tehdä haluamiaan asioita ilman että heidän sukupuolensa määrittää sitä. Suomessa "Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta" (1986, [1329/2014] 1 §), kansankielisemmin "Tasa-arvolaki", määrittelee lain tarkoituksena olevan sen, että *"estetään sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistetään naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä parannetaan naisten asemaa työelämässä"*. Edellä mainitussa laissa (1986, [101/2023] 5 §) tuodaan esille myös näkökulma koulutukseen, jonka mukaan *"– – on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla – – on samat mahdollisuudet koulutukseen – –"*. Tässä pykälässä tuodaan esille myös se, että oppimateriaalien tulisi tukea tällaisia samanlaisia mahdollisuuksia. Heteronormatiivisuus ja miessukupuolen representaatio ovat edelleen vallalla oppimateriaaleissa (Tainio ja Teräs, 2010). Tällöin on selvää, että suurin osa pojista näkee enemmän representaatiota ja itsellään enemmän mahdollisuuksia tulevaisuudessaan, kuin tytöt. Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan, että heteroseksuaalisuutta pidetään parempana, halutumpana ja luonnollisempaa kuin muita seksuaalisia suuntauksia. Heteronormatiivisuus on hyvin perinteinen tapa nähdä mies ja nainen ainoana sukupuolena ja vieläpä niin, että nämä kaksi sukupuolta tuntevat vetoa juuri vastakkaiseen sukupuoleen. (Alanko, 2014).

Hallituksen vanhassa tasa-arvo-ohjelmassa (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2008) mainitaan oppimateriaalit, ja niiden merkitys siinä, minkälaisen nais- tai

mieskuvan koululaiset saavat tai esimerkiksi miten ja kenelle sopivina eri ammatit kuvataan. Tasa-arvo-ohjelmassa pyritään siihen, etteivät oppimateriaalit vahvistaisi jo valmiita stereotypioita sukupuolirooleista. Vuoden 2008 tasa-arvo-ohjelmassa yhtenä toimenpiteenä mainitaan, että kustannusyhtiöiden kanssa varmistettaisiin sellaisten oppimateriaalien teko, jotka eivät sisällä stereotyyppisiä käsityksiä nais- ja miessukupuolesta. Koskevatko nämä toimenpiteet myös musiikin oppikirjoja, vai kuuluvatko tähän vain matematiikan kirjat sekä aapiset ja lukukirjat?

Uusimmassa tasa-arvo-ohjelmassa (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2025) ei mainita oppimateriaaleja. Tarkoittaako tämä sitä, että olemme jo saavuttaneet tietynlaiset, sukupuolisensitiiviset opetusmateriaalit, vai eikö uusia materiaaleja, esimerkiksi juuri musiikin oppikirjoja ole tuotettu tuon edellisen tasa-arvo-ohjelman jälkeen? Vuoden 2024 ohjelmassa puhutaan enemmänkin sukupuolittietoisesta perusopetuksesta, jolloin oppilaita kannustetaan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti opintoihin, ilman stereotyyppisiä odotuksia sukupuolista. Tällaiset stereotyyppiset odotukset voisivat olla esimerkiksi tyttöjen kannustamista kotitaloustunneille ja poikien kannustamista puukäsityötunneille tai ylimääräisille matematiikan tunneille.

2.2 Representaatio

Paasosen (2010) mukaan representaation avulla esitetään, edustetaan, mutta myös tuotetaan merkityksiä. Paasosen (2010) mukaan juuri tuolla tuottavuudella viitataan siihen, millaisia representaatioita yhteiskunnan normit ja arvot rakentavat sekä millaisten representaatioiden avulla tuomme esille näitä yhteiskunnan arvoja ja normeja. Esimerkiksi naisrepresentaatio musiikin oppikirjoissa on vähäistä ja stereotyyppistä (Koza. 1992; Bernabé-Villodre ja Martínez-Bello, 2018).

Leppänen (2011) on kirjoittanut artikkelin alakoulun musiikin oppikirjoista feministisen musiikintutkimuksen näkökulmasta. Artikkelissa hän tuo esille asioita, joissa sukupuoli musiikkikasvatuksessa näkyy ja mainitsee ensimmäisenä sanoitukset musiikissa. Sanoituksista hän tuo esille sen, että suomalaisessa lastenmusiikissa on jääty paikoilleen heteroseksuaalisuuteen, jonka lisäksi mukaan ei mahdu muunlaista representaatiota seksuaalisuudesta

tai perhemuodoista. Sanoituksissa myös näkyy naissukupuolen rooli hoivaajina ja kodinhoitajina ja miessukupuolen rooli sankareina ja monen eri ammatin osaajina, työntekijöinä.

Fairchough'n (2010), Pietikäisen ja Mäntyniemen (2019), Adukian ym. (2023) sekä Virtasen (2023) mukaan representaatiot peilaavat yhteiskunnan historiaa, kulttuuria, sääntöjä ja normeja. Representaatiota tuotetaan tai uusinnetaan puheessa. Pietikäinen ja Mäntyniemi (2019) kuvailevat representaatiota prosessina, jossa kieltä tehdään merkitykselliseksi käytänteiden avulla. Heidän mukaansa kielellä kuvataan ympäröivää maailmaa, mutta kuinka representaationkin avulla voidaan tarkastella ympäröivän maailman kuvauksia.

Adukian ym. (2023) mukaan representaatiolla on vaikutusta yhteiskunnallisesti myös siten, että jos jotain asiaa ei tuoda esille, se voi vaikuttaa yhteiskunnassa niin, ettei sitä asiaa arvosteta, tai siitä ajatellaan negatiivisesti. Juuri tämän vuoksi Adukian ym. (2023) mukaan olisikin tärkeää saada monipuolista representaatiota opetusmateriaaleihin, koska kirjallisuuden ja sen sisältämän representaation avulla muokataan myös lasten kuvaa yhteiskunnasta ja sen normeista. Sarjala (2002) tuo esille sen, kuinka musiikissa esiintyvät aiheet, kuten laulujen hahmot, ylläpitävät tietynlaisia nais- ja miessukupuolen stereotyyppioita ja että tällaiset representaatiot muokkaavat aktiivisesti sitä, kuinka sukupuolet nähdään. Myös Fairchough (2010) tuo esille sen, että representaatiot, joita yhteiskunta ja ympäristö tuottavat, muokkaavat ihmisiä ja heidän elämäänsä ja tämän vuoksi olisikin tärkeää tarkastella, keiden äänet kuuluvat yhteiskunnassa.

2.3 Oppikirjat, opetussuunnitelmat ja yhteiskunta

Oppikirjojen, kuten musiikin oppikirjojen, tehtävänä on välittää tietoa. Jääskeläisen ym. (2015, s. 21) mukaan *”oppikirjoilla ja muilla oppimateriaaleilla on suuri vaikutus käsityksiin sukupuolesta, sukupuolirooleista ja eri sukupuolta olevien ihmisten tehtävistä yhteiskunnassa”*. Tämän vuoksi olisikin tärkeää kiinnittää huomiota millaista oppimateriaalia valitaan esimerkiksi kouluihin. Myös Naskali (2010) tuo esille koulujen oppikirjojen sekä muiden virallisten asiakirjojen, vahvistavan jakoa kahteen sukupuoleen, mieheen ja naiseen. Tämän vuoksi onkin tärkeää ottaa huomioon koulun ja koulutuksen vaikutus siinä, millaisia

arvoja ja normeja koulutus luo tai miten se tukee esimerkiksi oppilaan identiteetin rakentumista (Naskali, 2010). Palmun (2003) mukaan oppikirjat voivat tuottaa ja välittää piilomerkityksiä. Oppikirjojen sisältöjen kautta koulumaailmassakin ylläpidetään sukupuolistereotyyppioita. Tainion ja Teräksen (2010) selvityksessä OPH:lle näkyy, kuinka valituissa oppiaineissa sekä oppimateriaaleissa miehet ja pojat ovat kuvattuina enemmän kuin naiset ja tytöt.

Muun muassa opetussuunnitelmat säätelevät oppimateriaalien sisältöjä. Karvosen, Tainion ja Routarinteen (2017) mukaan suomalaisissa oppimateriaaleissa on heikkouksia esimerkiksi siinä arvomaailmassa, jota ne välittävät oppilaille (ja opettajille). Myös oppikirjat määrittelevät paljon opetuksessa esille tulevia sisältöjä, mutta loppujen lopuksi opettajilla on kuitenkin Suomessa melko suuri vapaus muokata niitä itselleen ja opetusryhmilleen sopiviksi. (Karvonen ym. 2017).

Seuraavaksi olen tiivistänyt katsauksen opetussuunnitelmiin vuodesta 1954 hyödyntäen Kauppisen (2009, s. 50–58) tekemää tutkimusta opetussuunnitelmista ja musiikin näyttäytymisestä niissä. Kauppinen kuvailee opetussuunnitelmia kansakoulun vuoden 1954 opetussuunnitelmasta vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelmaan. Kauppinen tuo esille, kuinka vuonna 1954 opetussuunnitelmassa musiikki kuvattiin vain laulunopetuksessa, kun taas vuoden 1970 opetussuunnitelma laajensi musiikin oppiainetta laulunopetuksesta musiikkikulttuuriin ja äänenkäytön harjoitteluun. Tällöin musiikinopetuksessa käytettävien laulujen haluttiin olevan sellaisia, että lapsilla olisi niihin jonkinlaista tarttumapintaa, että ne liittyisivät lasten kokemusmaailmaan, koska musiikin opetus, kuten varmasti muukin opetus, olisi hyvä aloittaa sellaisista asioista, joihin lapsen on mahdollista samaistua. Vuoden 1985 opetussuunnitelmaa avatessaan Kauppinen (2009) tuo esille persoonan monipuolisen kehittämisen näkökulman, mikä onkin mitä luultavammin alkua 1994 vuoden opetussuunnitelmalle, jossa aletaan korostaa yksilön kokemusten merkitystä ja lasta aktiivisena oppijana. Huomionarvoista toki on myös se, että vasta 1990-luvulla opetussuunnitelmissa alettiin puhua musiikkikasvatuksesta ja sen nähtiin kehittävän muun muassa vuorovaikutustaitoja. Vuoden 1954 laulunopetuksesta on päästy vuoden 2004 opetussuunnitelmaan, jossa halutaan herättää oppilaan kiinnostus musiikkiin ja mahdollistaa oppilaalle musisointi.

Uusimmassa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH, 2014) musiikin opetus nähdään edelleen hyvin oppilaslähtöisenä. Musiikissa halutaan käyttää monipuolisia opetustapoja, joiden avulla voitaisiin huomioida oppilaiden tarpeet ja kiinnostuksenkohteet. Musiikkia opetetaan ”*laulujen, leikkien, lorujen, liikunnan, soiton, kuuntelun ja muun luovan toiminnan avulla*” (OPH, 2014, s. 142). Musiikin opetuksessa halutaan opettaa niin laulamista, sen tekniikoita kuin soittimien soittamista. Yhteisöllisyys on myös yksi merkittävä osa-alue, jota musiikin opiskelussa tahdotaan luoda ja ylläpitää. (OPH, 2014). On siis tultu valtavasti eteenpäin vain laulamisen harjoittelusta siihen, että löydettäisiin monipuolisia tapoja musiikin opiskeluun niin, että kaikki oppisivat, nauttisivat ja voisivat olla osa yhteisöä.

Musiikki on aina sidoksissa sitä ympäröivän yhteiskunnan kanssa (Kauppinen, 2009; Koivisto-Kaasik ym. 2023). Musiikin lisäksi myös kieli ja siihen liittyvä kirjallisuus tuo esille yhteiskunnan arvoja ja normeja. Lastenkirjoilla on suuri merkitys lapsen kasvussa ja opetuksessa. Siksi olisikin hyvä tarkastella, kuinka sukupuolittuneet käytännöt niissä näkyvät ja minkälaista kuvaa sukupuolista ne tuottavat lapsille. Näitä tarkastellessa tärkeässä roolissa ovat aikuisten ja lasten yhteiset keskustelut, joiden avulla voidaan laajentaa perinteisiä sukupuolirooleja. (Paumo, 2012). Myös musiikkia, etenkin lastenmusiikkia, olisi hyvä tuoda tarkasteluun, koska Leppäsen (2010) mukaan lastenmusiikkikulttuuria tarkastellessa on mahdollista nähdä musiikkikulttuurin sukupuolittuneisuus ehkä vielä selvemmin kuin aikuisten musiikkikulttuurissa, muun muassa sen vuoksi, että sukupuoli on voimakkaasti läsnä jo esimerkiksi vauvojen musiikkileikkikoulussa, jossa lapset helposti jaetaan tyttöihin ja poikiin.

Kieli on historiallisyhteiskunnallinen ilmiö ja tämän vuoksi on tarkasteltava kielellisiä keinoja esimerkiksi sukupuolen ilmaisuun liittyen, jotta voidaan ymmärtää sukupuolten epätasa-arvoa yhteiskunnassa (Tiittula, 1988). Esimerkiksi kulttuuri vaikuttaa kieleen ja etenkin sanoihin ja niihin merkityksiin, joita sanoilla luodaan (Siironen, 1988). Sarjala (2002) tuo esille, kuinka sukupuoli on musiikin historiassa tullut esille naisten ulossulkemisen kautta niin, että miehiä on nostettu näkyville ja miessukupuoli on esitetty hyvänä ja osaavana.

Rautala (1988) ja Engelberg (2011) toteavat, että vaikka kielessä, kuten suomen kielessä, ei itsessään olisi sukupuolta kuvaavia pronomineja, ei se ole takuu kielen sukupuolineutraaludelle, koska kieltä on kuitenkin mahdollista

käyttää niin, että käsityksiä sukupuolista vahvistetaan tiettyyn suuntaan. Rautala (1988) antaa esimerkkinä keittiön kodinkoneet, joille annettiin markkinoinnissa naisten nimiä ja tietokone, joka nimettiin "Mikro-Mikoksi". Meillä suomen kielessä ei ole sellaisia persoonapronomineja, joilla voitaisiin tunnistettavasti kertoa sukupuoli, kuten esimerkiksi englannin kielen pronominit "he" ja "she", jotka määrittävät sukupuolen. Tällöin voidaankin nähdä paremmin tietynlaiset yhteiskunnan arvovalinnat siinä, mitä asioita nimetään miehiseksi ja mitä naisellisiksi. Tästä hyvä esimerkkinä Engelbergin (1998) tutkimus, jossa tutkittiin miten ja miksi sukupuoleen viittaavia sanoja muodostettiin työntekijöille 1950-, 1970- ja 1990-luvuilla. Tutkimuksessa havaittiin, että naiseen viittaavia ammattinimikkeitä oli jokaisella tutkitulla vuosikymmenellä huomattavasti vähemmän verrattuna mieheen viittaaviin nimikkeisiin, vaikka aineistojen määrät vaihtelivat. Myös Siirainen (1988) tuo esille naisten ja miesten erilaiset työt ja representaation. Siirainen (1988) on tutkinut Nykysuomen sanakirjaa ja siinä esiin tulleita representaatioita. Hän (1988, s. 44–45) tuo esille, kuinka naiset kuvaillaan hiljaisiksi, lempeiksi ja tunteikkaiksi, kun taas miehet kuvaillaan viisaina, rohkeina ja määrätietoisina. Sanakirja on Siiraisen (1988) mukaan myös määritellyt eri töitä miehille, kuten hakkuutyöt, ja naisille, esimerkiksi ruuanlaitto ja kankaankudonta.

3 AIEMPI TUTKIMUS SUKUPUOLTEN REPRESENTAATIOSTA OPPIKIRJOISSA

Tieteellistä tutkimusta aiheesta ei ole Suomessa juurikaan tehty, mutta opinnäytetöitä aiheesta löytyy (esim. Kosunen, 2001; Hilliaho, 2011; Jukola, 2024). Sarjalan (2002) mukaan musiikkia ja sukupuolta on kuitenkin alettu tutkia 1980-luvulla, kun feministiset musiikintutkijat toivat aiheen pinnalle tarkastellen sitä, millaisia rooleja sukupuolet musiikissa saavat. Esimerkiksi kuka saa soittaa tai johtaa orkesteria ja kuka *vain* laulaa. Englanninkielisiä tutkimuksia on aihetta sivuten tehty jo 1990-luvulta lähtien (esim. Koza, 1992; Regueiro, 2000; Hawkins, 2007; Bernabé-Villodre ja Martínez-Bello, 2018; Gajda ym, 2024).

Koza (1992) teki tutkimusta nais- ja mieskuvien representaatiosta musiikinkirjoissa, jotka sisälsivät kuvia muusikoista ja kapellimestareita. Kozan (1992) mukaan kuvitukset ovat olennainen ja luotettavana pidetty osa oppikirjoja, minkä vuoksi niitä ei usein tutkaillakaan kriittisesti. Koza (1992) kuvailee, kuinka esimerkiksi kuvissa käytetyt kuvakulmat kirjoitetun tekstin tukena voivat tuottaa piilomerkityksiä lukijalle. Tällaiset mahdolliset piilomerkitykset juontavat juurensa yhteiskunnasta, jossa sukupuolilla on ollut ja on edelleen, omat tehtävänsä. Kozan (1992) johtopäätöksiä olivat, että naisten rooli kirjoissa oli aliedustettu sekä naismuusikkojen että naiskapellimestarien osalta. Naisia myös kuvattiin vähemmän hallitsevina ja voimakkaina hahmoina sekä vähempiarvoisina johtajina. Vaikka osa tuloksista oli ristiriitaisia, olisi tärkeää luoda enemmän tilaa tytöille poikien rinnalle (Koza, 1992, s. 106).

Bernabé-Villodre ja Martínez-Bello (2018) tutkivat musiikin oppikirjoja vuosilta 1992–2005 sekä 2006–2014. Tutkimuksessaan he tutkivat kuvia ja sitä, kuinka sukupuolet oli kuvattu, esimerkiksi oliko sukupuolia kuvattu erikseen vai yhdessä. Tutkimustulokset osoittivat, että enemmistö musiikinkirjoissa kuvailluista henkilöistä olivat sekä ennen vuotta 2006 että vuoden 2006 jälkeen

miehiä. Tutkimustulokset osoittivat, että naissukupuoliset hahmot olivat aliedustettuina sekä ennen vuotta 2006 että vuoden 2006 jälkeen. Myös Ragueiron (2000) tutkimus espanjalaisista musiikin oppikirjoista toi esille sen, että naiset ovat musiikin oppikirjoissa aliedustettuja miehiin nähden ja naisia kuvaillaan yhteiskunnallisesti stereotyyppisesti ja seksistisesti.

Hawkins (2007) tutki sukupuolten representaatioiden vääristymiä musiikin oppikirjoissa ja toi tutkimustuloksissaan esille, että naisten näkymättömyydellä opetussuunnitelmissa tai oppikirjoissa ylläpidetään yhteiskunnassa sitä stereotyyppiä, että miehet ovat tärkeämpiä yhteiskunnan jäseniä kuin naiset. Hawkinsin tutkimuksessa käy ilmi, että naiset tuodaan lauluissa esille stereotyyppisesti kotitöitä tekevinä ja äiteinä, kun taas miehiä kuvataan töissä. Myös pojista ei käytetä helliä/hellitteleviä adjektiiveja, mutta tytöt leimataan suloisiksi ja kauniiksi. Naissukupuolta tunnutaankin kuvailtavan usein juuri ulkonäön perusteella (ihana, kaunis), kun taas miessukupuolta heidän tekojensa myötä (vahva, rohkea). Hawkins (2007) tuo esille, kuinka poikia kuvataan todella maskuliiniseksi, jolloin pojat saattavat kokea, ettei heidän feminiinisille ominaisuuksilleen ole tilaa tai oikeutta. Tuntuu, että on hyväksyttävämpää olla maskuliininen nainen, kuin feminiininen mies.

Gajda ym. (2023) sekä Tainio ja Teräs (2010) tutkivat äidinkielen ja matematiikan kirjoja. Tutkimuksissaan he saivat selville, että oppikirjoissa naiset kuvattiin kotia hoitaviksi äideiksi ja vaimoiksi. Tutkimuksissa havaittiin myös vahva sukupuolten hierarkkisuus, joka suosi miestä. Miehet kuvattiin korkeapalkkaisissa ammateissa, kun taas naiset olivat pienipalkkaisia tai kotiäitejä.

Näissä tutkimuksissa tulokset ovat olleet keskenään samansuuntaisia. Miehiä kuvataan oppikirjoissa enemmän kuin naisia. Miehet myös kuvataan vahvoina työssäkäyvinä johtajina, kun taas naiset kuvataan lempeämpinä, kotona viihtyvinä ja lapsia hoitavina. Suomessa on opinnäytetöissä (esim. Jukola, 2024) tutkittu lastenkirjoja ja sukupuolten roolien näyttäytymistä niissä. Lapsi tarvitsee oppikirjoissakin representaatiota itsensä näköisestä henkilöstä (mm. Tasa-arvoinen varhaiskasvatus, n.d., a). Osallisuus vaikuttaa oppimistuloksiin, joten olisi mielenkiintoista tarkastella, löytävätkö lapset musiikin oppikirjoista itsensä. Jos kaikissa lauluissa poikia kuvataan vahvoiksi ja tyttöjä

sieviksi, heikentykö opiskelumotivaatio niiltä lapsilta, jotka eivät koe kuuluvansa näihin kuvauksiin?

Kouluissa kirjallisuuden kanssa on edistytty oppikirjojen sisältöjen kohtalaisen tasa-arvoistumisen myötä. Erilaisten lasten representaatioon on kiinnitetty huomiota, muun muassa lasten sukupuolineutraaleihin nimiin, vaatetukseen ja toimintaan. Esimerkiksi Seikkailujen aapisessa (Backman ym., 2014) on sivuhahmona Lempi, joka pukeutuu stereotyyppisesti ajateltuna poikamaisiin vaatteisiin ja on riehakas. Musiikin oppikirjojen hahmoista tai laulujen lyriikoista ei kuitenkaan ole tehty juurikaan tutkimusta, joten senkin vuoksi aihe tuntuu tärkeältä. Musiikki myös tuntuu olevan oppiaine, joka jakaa mielipiteitä. Tämän vuoksi olisi mielekästä tutkia, voiko siihen myös liittyä se, kuinka tyttöjä ja poikia musiikin oppikirjoissa kuvaillaan. Löytääkö jokainen oppilas jotain samaistumisen kohdetta myös musiikin oppikirjoista?

Sukupuolten representaatioita ja niistä kumpuavia stereotypioita lastenkirjallisuudessa on tutkittu melko paljon, mutta erityisesti musiikin oppikirjojen sukupuolten representaatio ja sen tutkiminen on jäänyt Suomessa vähäiseksi. Sukupuolten representaatiosta kirjoissa on tehty muutamia alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon tutkielmia, mutta muuta tutkimusta on vähän.

Vaikka tämän tutkielman aiheesta ei olekaan tehty juuri samanlaista tutkimusta, on havaittavissa, kuinka sitä sivuavissa tutkimuksissa on paljon samankaltaisuuksia. Näissä tutkimuksissa on nähtävillä se, että miessukupuolelle annetaan enemmän tilaa olla vahva ja riehakas sekä käydä töissä. Naissukupuolen edustajat taas tuntuvat pysyvän tunteellisina ja rauhallisina kotiäiteinä tai hädässä olevina prinsessoina. Tämän voisi kuvitella johtuvan Dentoninkin (2021) kuvailemasta patriarkalisesta yhteiskunnasta, jota miehet johtavat ja jossa muun muassa naisten oikeuksia kavennetaan, tai naisia ikään kuin häivytetään yhteiskunnassa. Myös Sarjala (2002) tuo esille naisten ulossulkemisesta ja maskuliinisuuden korostamisesta musiikin historian näkökulmasta.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käyn läpi tutkimuskysymykseni ja käyttämäni tutkimusmenetelmät. Esittelen myös käyttämäni aineiston, sen valintaan vaikuttaneet asiat sekä tavan, jolla olen käynyt aineistoa läpi.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää millä tavoin nais- ja miessukupuolta representoidaan koulujen musiikin oppikirjoissa 1960-luvulta 2010-luvulle ja onko sukupuolten tai vuosikymmenten välillä eroja representaatioissa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisilla sanoilla nais- ja miessukupuoliasukupuolia representoidaan koulujen musiikin oppikirjoissa vuosikymmeninä 1960–2010 ja kuinka ne eroavat toisistaan?
2. Millaisia eroja nais- ja miessukupuoltensukupuolten representaatioissa on näkyvillä koulujen musiikin oppikirjoissa vuosikymmeninä 1960–2010?

4.2 Laadullinen tutkimus

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tuloksissa esiintyy myös jonkin verran kvantifiointia (Eskola ja Suoranta, 2014), sillä laskin ja tarkastelin kuinka paljon sukupuolittuneita lauluja musiikin oppikirjoissa on kuinka ne jakautuvat mies- ja naissukupuolten kesken.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistona käytetään empiirisiä aineistoja, kuten tekstejä. Laadullisen tutkimuksen keinoin tarkastellaan teksteissä

esiintyvää kieltä ja sitä, kuinka kieli ja tekstit heijastavat sekä luovat sosiaalista ympäristöä. (Eskola ja Suoranta, 2014; Juhila, 2021). Aineistona tässä tutkimuksessa olivat koulujen musiikin oppikirjojen laulut, minkä vuoksi laadullinen lähestymistapa oli sopivin. O'Reillyn (2025) mukaan laadullisen tutkimuksen avulla pyritään myös löytämään erilaisia teemoja ja toistuvia asioita, joiden avulla voitaisiin ymmärtää tutkimuksen kohteena olevaa aihetta syvällisemmin. Itse pyrin tutkielmassani tarkastelemaan ovatko naisten ja miesten representaatiot muuttuneet, ja millaisia mahdolliset muutokset ovat.

4.3 Aineisto

Tutkielmani aineistoksi valikoitui kuusi koulujen musiikin oppikirjaa eri vuosikymmeniltä. Valitsemani oppikirjat sijoittuvat vuosikymmenien 1960 ja 2010 välille. Seuraavaksi esittelen aineistoni kirjat. Esittelen kirjat ilmestymisjärjestyksessä, koska tutkielmani taulukoissa esittelen tuloksia aina aikajärjestyksessä.

Aineiston kirjat:

Pohjola, E. & Cederlöf, E. (1964). *Musica 1*. Fazer.

Pohjola, E. & Cederlöf, E. (1972). *Musiikin maailma. Musica III*. Fazer.

Alho, L.-M., Jaantila, A., Perkiö, S. & Sarmanto, H. (1986). *Musiikin aika 1–2*. WSOY.

Lindeberg-Piiroinen, A. & Tynninen, J. (1995). *Musica 1-2*. Warner/Chappell Music Finland Oy.

Kangasniemi, H., Pinola, S. & Viitaila-Pulkkinen, E. (2004). *Musikantti 1–2*. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Arola, A., Honkanen, R., Huttunen, T., Jokelainen, H., Koskela, I. & Marttila, N. (2012). *Saa laulaa! 4*. Otava

Tuomi ja Sarajärvi (2018) toteavat, ettei aineisto saisi olla liian laaja, jotta luokitteluvaiheessa ei tulisi liikaa luokiteltavia ylä- tai pääluokkia. Välttääkseni liian suuren aineiston valitsin vain yhden musiikin oppikirjan per vuosikymmen. Selaillessani musiikin oppikirjoja valintavaiheessa, huomasin niiden sisältävän

paljon samoja kappaleita. En koe, että olisi ollut mielekästä tai tarpeenmukaista analysoida lähes samansisältöisiä kirjoja, ja valitessani yhden joka vuosikymmeneltä ajattelin pystyväni myös analysoimaan vuosikymmenten eroja paremmin. Parasta olisi ehkä ollut, jos jokainen kirja olisi edustanut samaa kirjasarjaa tai ne olisi suunnattu selkeästi jollekin tietylle vuosiluokalle. 1960- ja 1970-luvulla kirjoissa ei ole selkeästi tuotu esille, mille luokka-asteelle ne on suunniteltu, kun taas 2010-luvulla on selkeästi kirjojen kansiin painettu, ovatko ne esimerkiksi alkuopetukseen (1–2 lk) vai muille luokille.

Kirjojen valintaan vaikutti niiden saatavuus, mutta myös niiden ulkonäkö ja tietynlainen omakohtainen nostalgia. 2010-luvun kirjan valitsin sen nimen perusteella ”Saa laulaa”. Toinen samalta vuosikymmeneltä oleva kirja olisi ollut nimeltään ”Musiikin mestarit”. Halusin kuitenkin ajatella, ettei kenenkään tarvitse olla musiikin mestari, eikä välttämättä edes pyrkiä siihen, vaan vain nauttia musiikista ja sen tekemisestä. 1990-luvun kirja taas valikoitui sen vuoksi että kirja on ollut itselläni käytössä ala-asteella ja halusin nyt tarkastella sitä osittain myös ominen kokemuksieni vuoksi. Tutussa kirjassa on kuvitus ja laulut, jotka tuovat mieleen positiiviset kokemukset ala-asteen musiikin oppitunneilta. Oli siis mielenkiintoista palata näin 25 vuoden jälkeen kyseisen kirjan pariin. Saatavuuden haasteiden vuoksi varhaisimmaksi kirjaksi valikoitui Pohjolan ja Cederlöfin (1964) Piiri pieni pyörii.

Valitsemani musiikin oppikirjat ovat aineistona laajoja, koska kirjoissa oli vaihtelevasti 90–201 laulua, joiden pituudet vaihtelivat yhdestä virkkeestä yhteentoista säkeistöön. Tämän vuoksi rajasin aineiston vain yhteen kirjaan per vuosikymmen. Laulut olivat aineistossani riimillisiä. Laulujen riimillisyyden lastenlauluissa voi Fabbin ja Sykärin (2022) mukaan luoda mielenkiintoisen elementin lauluun. Kun etenkin lastenlauluissa riimitellään, voivat riimiparit olla hauskoja ja outoja sanoja, jotka näin ollen kiinnittävät lapsen huomion riimeihin ja kappaleen rytmikkaan. Oppikirjojen valintaan vaikutti myös niiden saatavuus, jossa oli haastetta, koska kirjastoista ei löytynyt musiikin oppikirjoja ja kouluissa käytettävät, eri tekijöiden oppikirjat sisälsivät lähes samat laulut, joten en tästäkään syystä kokenut mielekkääksi valita kaksin kappalein lähes samansisältöisiä kirjoja.

Seuraavassa taulukossa tuon esille kirjoittain vielä sen, kuinka paljon kussakin kirjassa oli lauluja, kuinka monta kirjan lauluista oli sukupuolitettuja,

uskonnollisia, lauluja, joissa laulettiin vain miehistä tai naisista tai molemmista. Vaikka ero sukupuolitettujen laulujen määrässä nais- ja miessukupuolen välillä ei ole valtavan suuri, on hyvä huomioida, että laulut, joissa nainen oli pääosassa, joissa laulettiin naisesta, oli kertojana kuitenkin monesti miesoletettu, joka joko halusi naisen vaimokseen tai lauloi tämän tunteellisuudesta. Taulukkoon on kirjattu suomenkielisten (ja suomennettujen) laulujen lukumäärät sekä prosenttiosuus kirjan kaikista lauluista. Olen pyöristänyt prosentit kokonaislukuun.

TAULUKKO 1. Laulujen kokonaismäärät ja sukupuolitettujen laulujen lukumäärät ja prosenttiosuudet

	Kirjassa olevien laulujen kokonaismäärä	Sukupuolitettujen laulujen määrä kirjassa/prosenttiosuus kirjan lauluista
<i>Pohjola ja Cederlöf (1964)</i>	90	51 57 %
<i>Pohjola ja Cederlöf (1972)</i>	216	111 51 %
<i>Alho ym. (1986)</i>	159	64 40 %
<i>Lindeberg-Piiroinen ja Tynninen (1995)</i>	169	63 37 %
<i>Kangasniemi ym. (2004)</i>	189	89 47 %
<i>Arola ym. (2012)</i>	79	39 49 %

Seuraavaan taulukkoon olen eritellyt kirjoissa olleista sukupuolitetuista lauluista vielä laulut, joissa lauletaan naisesta/naiselle, miehestä/miehelle, naisista ja miehistä ja lopuksi vielä uskonnolliset laulut. Myös niiden prosenttiosuus kaikista sukupuolitetuista lauluista näkyy taulukossa.

TAULUKKO 2. Erilaisten laulujen määrä kirjoissa kappaleittain ja prosentteina

	Laulut naisista	Laulut miehistä	Laulut, joissa oli sekä miehiä että naisia	Uskonnolliset laulut
<i>Pohjola ja Cederlöf (1964)</i>	7 14 %	15 29 %	16 31 %	13 26 %
<i>Pohjola ja Cederlöf (1972)</i>	21 19 %	36 32 %	27 24 %	27 24 %

<i>Alho ym. (1986)</i>	12 19 %	23 36 %	8 13 %	21 33 %
<i>Lindeberg-Piironen ja Tynninen (1995)</i>	10 16 %	21 33 %	19 30 %	13 21 %
<i>Kangasniemi ym. (2004)</i>	14 16 %	44 49 %	19 21 %	12 14 %
<i>Arola ym. (2012)</i>	11 28 %	14 36 %	8 21 %	6 15 %

Halusin tuoda esille myös uskonnollisten laulujen määrät oppikirjoissa, jotta tutkielmaa tarkasteleva pystyy hahmottamaan niiden merkittävän määrän ja sen, kuinka ne olisivat voineet vääristää tuloksiani, jos ne olisi sisällytetty varsinaiseen analyysiin.

4.4 Sisällönanalyysi

Valitsin menetelmäksi sisällönanalyysin, koska Puusan (2020) mukaan sen tehtävänä on tiivistää ja pelkistää monipuolista ja laajaa aineistoa. Omassa aineistossani lauluja, sukupuolittuneita lauluja sekä laulujen sisältämiä kuvailevia sanoja oli todella runsas määrä. Niiden luokittelu pienempiin ryhmiin tuntuikin oikealta lähestymistavalta. Myös se, että Tuomi ja Sarajärvi (2018) mainitsevat, että niin sanotut joukkotiedotuksen välineet, kuten tässä tapauksessa musiikin oppikirjat, voidaan analysoida sisällönanalyysin kautta, vahvisti omaa käsitystäni oikean analyysitavan valinnassa.

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan laadulliseen sisällönanalyysiin kuuluu aineiston niin sanottu koodaaminen. Koodauksen tarkoituksena on jäsentää ja kuvailla tekstiä, ja sen avulla voidaan palata etsimään tekstistä eroja ja samankaltaisuuksia. Tutkielmassani tarkastelen kuvailevien sanojen lukumääriä ja niille asettamiani luokitteluja taulukkomuodossa, jolloin pystyn vertailemaan kuvailevien sanojen esiintymistä aineistossani. Taulukkoihin luokittelin esimerkiksi miesten kuvailuissa esiin nousseita ammatteja tai naisten helliä ominaisuuksia.

Tuomea ja Sarajärveä (2018, s. 123 kuvio) mukailen toteutin analyysini seuraavalla tavalla. Ensin luin aineistoni, eli kuusi musiikin oppikirjaa. Aloitin kirjojen analysoinnin kirjoittamalla musiikin oppikirjoista ylös kaikki ne kohdat, joissa oli käytetty sukupuolittuneita ilmaisuja, kuten äiti, isä, neiti, vaari, tai nimiä,

joista sukupuoli on tunnistettavissa, kuten Heikki tai Anni. Näin sain jo alussa hyvän kokonaiskuvan aineistosta löytyvistä sukupuolitetuista lauluista.

Seuraavaksi laskin kirjoissa olevien nuotillisten laulujen määrän. Rajasin aineistoni nuotinnettuihin lauluihin, koska en voinut olla varma kaikista nuotittomista teksteistä, olivatko ne runoja vai oliko niihin olemassa myös melodia. Aineistosta olen rajannut pois myös ei-suomenkieliset laulut. Tämän jälkeen otin pois laskuista uskonnolliset kappaleet, koska niissä lähes poikkeuksetta oli miesnäkökulma (Luoja, Herra, Jumala, Jeesus). Kirjasin nämä uskonnolliset laulut kuitenkin toiseen taulukkoon, jotta voidaan nähdä, kuinka paljon uskonnollisia lauluja musiikin oppikirjoista löytyi ja kuinka niiden laskeminen mukaan miessukupuolta koskeviin kappaleisiin olisi vääristänyt tuloksia. Kun olin laskenut jokaisesta musiikin oppikirjasta laulujen määrän, laskin vielä laulut, joissa kuvailtiin vain miehiä, naisia tai molempia, jotta sain paremman kuvan kirjojen sisällöstä.

Näiden toimien jälkeen erittelin aukikirjoittamistani lauseista/lauluista pelkät sukupuolten representaatiot. Seuraavaksi taulukossa on tiivistelmä liitteistä 7 ja 8, joissa on näkyvillä suorat sitaatit, pelkistetyt ilmaukset ja niistä nousseita alaluokkia molemmista sukupuolista. Tässä kokoavassa taulukossa on nähtävillä millaisia luokkia aineistosta nousi molemmille sukupuolille. Muuten luokitteluun löytyi molemmilta sukupuolilta esimerkkejä, mutta vain nainen oli aineistossa ikään kuin miehen objektina, kohteena. Taulukossa 3 on esimerkkejä sekä nais- että miessukupuolesta.

TAULUKKO 3. Tiivistelmä liitteistä 7 ja 8

	Pääluokka	Suora sitaatti	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
<i>Pohjola ja Cederlöf (1964, s. 60, 38, 47)</i>	Tunteet	"Sotamiehet marssivat, uljaat, rohkeat."	Sotamiehet ovat uljaita ja rohkeita.	rohkea sotamies
	Sisäinen ominaisuus	"Tam, tam, tam, tam, karhuäiti kuusikossa tallustaa, – – murahdellen: Vaaraa, – – varokaa! Nassikkaiset Nille, Nalle kellahdellen kaikkialle vastailevat mur, mur, mur."	Karhuäiti huolehtii poikastensa turvallisuudesta.	huolehtiva
	Ulkoinen ominaisuus	"Paimentyttönen pieni ja hentoinen – –"	Paimentyttö on pieni ja hentoinen.	hentoinen

<i>Pohjola ja Cederlöf (1972, s. 13, 88–89)</i>	Ammatti/harrastukset/tekeminen	"Mun isän' oli sotamies ja nuori, kauniskin, jo viisitoistavuotisna hän astui rivihin. – –"	Isä oli nuori sotamies.	nuori sotamies
	Objektina oleminen	"Mä kesällä vihdoinkin vaimon sain – – vihdoinkin sain, mitä kauan hain"	Nainen saatiin vaimoksi.	vaimo
<i>Alho ym. (1986, s. 82, 176, 170)</i>	Tunteet	"Täti Ksylofoni keinuu tuolissaan. Joskus telefoniin puhuu huolissaan – –"	Puhuu huolissaan puhelimeen.	huolestunut
	Sisäinen ominaisuus	"Nyt ajan autolla Petsamoon, Petsamoon kuninkaan kartanoon. – – Kuulehan kuningas Petsamon, tässä nyt sun vävy poikas on! Missä se prinsessa piileekään? Tuo hänet autohon, että nään. – –"	Mies on lähtenyt hakemaan itselleen prinsessaa.	päätäväinen
	Ulkoinen ominaisuus	"O! vanha häijy ruma peikko aikoinaan. Se saapui maahan tähän ilmalaivallaan. – –"	Peikko oli vanha, häijy ja ruma.	ruma
<i>Lindeberg-Piiroinen ja Tynninen (1995, s. 36–37, 183)</i>	Ammatti/harrastukset/tekeminen	"Isä ajaa linja-autoa, runoja hän saattaa hautoa – –"	Isä on linja-autokuski.	linja-autokuski
	Objektina oleminen	" – – nyt kärpänen menee naimisiin. On kärpänen lätkässä, totta kai, se kimalaisen jo vaimoks sai."	Kärpänen saa vaimon	vaimo
<i>Kangasniemi ym. (2004, s. 166, 138, 136)</i>	Tunteet	"On käynti sillä tahditon ja ääni vallan mahdoton. Mutta rikkinäinen robotti, tuo herra Kondensaattori ottaa kaiken rennosti, on aina huoleton."	Herra robotti ottaa rennosti ja on huoleton.	huoleton
	Sisäinen ominaisuus	"Mä tein vain pienen koltosen ja isä hermostui. Se pinkoo ihan kannoilla ja nyrkkiänsä pui."	Lapsi on tehnyt koltosen/kepposen ja hermostuttanut isänsä.	keppostelija
	Ulkoinen ominaisuus	"Voimia mulla näissä on paljon sormenpäis-sä. Nostaa voin kirahvin, minä kaikkein vahvin oon!"	Olen niin vahva, että voin sormenpäillä äänikin nostaa kirahvin.	vahva

Arola ym. (2012, s. 85, 81)	Ammat- ti/harrastuk- set/tekemi- nen	” Jaska potkaisi palloa, ja se seinästä sinkosi äidin päähän. Äiti pyykkejä linkosi. – –”	Äiti pyykkää.	pyykinpesijä
	Objektina oleminen	”Olen unta nähnyt armaastain, kun yö on hiljainen. Alas kukkulalta kulki hän, Susanna pienoinen.”	Susanna on pieni ja armas laulajalle.	pieni ja armas

Yllä oleva taulukko johdattelee tutkielman seuraavaan osaan, eli tuloksiin, joissa esittelen tarkemmin jo esiin tulleita eroavaisuuksia nais- ja miessukupuolen representaatioista.

5 TULOKSET

Seuraavissa alaluvuissa vastaan aiemmin esittämiini tutkimuskysymyksiin aineiston pohjalta. Viittaan usein tutkielman lopusta löytyviin liitteisiin. Liitteissä oleviin taulukoihin olen nostanut kaikista tarkastelemistani musiikin oppikirjoista löytyviä samankaltaisuuksia. Näin voidaan nähdä se, kuinka laulujen sisällöt oppikirjoissa ovat pysyneet läpi vuosikymmenten saman sävyisinä.

5.1 Millaisilla sanoilla sukupuolia representoidaan ja kuinka ne eroavat toisistaan?

Aineistostani käy ilmi, että nais- ja miessukupuolten kuvailuissa on eroja ja erot ovat samankaltaisia jokaisella vuosikymmenellä. Etenkin nämä erot ovat nähtävissä esimerkiksi liitteessä 5. Avaan seuraavaksi edellä mainitusta liitteestä yhden kohdan jokaisesta kirjasta. Liitteessä 5 olevassa taulukossa on rinnastettu laulujen sisällä olevaa sukupuolten representaatiota, jolloin on selkeästi nähtävillä, kuinka eri tavoin nais- ja miessukupuolta representoidaan musiikin oppikirjoissa eri vuosikymmeninä.

” – – mä reippaan pojan kohtasin.”

” – – mä sievän tytön kohtasin.”

(Pohjola ja Cederlöf, 1964, s. 45)

Sekä nais- että miessukupuolta kuvailtiin eri vuosikymmeninä sekä ulkoisten että sisäisten ominaisuuksien kautta (liite 7 ja liite 8). Naissukupuolen kuvailu tuntuu kuitenkin keskittyvän enemmän ulkoisiin ja miessukupuolen kuvailu sisäisiin ominaisuuksiin.

”On miehet kaikki mielissään.”

” – – ja naiset pyyhkii silmiään.”

(Pohjola ja Cederlöf, 1972, s. 69)

Tässä esimerkissä miehet ovat tyytyväisiä jostain, kun taas naiset kuvaillaan tunteikkaina hahmoina. Miesten kuvailu lauluissa olikin monesti mahtailua ja ylpeyttä olla mies, kun purjehdittiin merillä, saatiin töitä tai ahkerotiin töissä. Naisten rooli taas oli olla tunteellinen ja hellä äitihahmo.

”Papa Pujama – – osta lapsellesi laama, iloinen laama naurava naama, ja kansa karnevaalin tanssii koko yön.”

”Mama Paquita – – osta lapselle papaija, osta papaija ja papukaija, papaija keltainen on herkkua myös sen.”
(Alho, ym., 1986, s. 164)

Tämän vuosikymmenen kirjan esimerkissä on ehkä vähiten eroa sukupuolten representaatioissa saman laulun sisällä, mutta tässäkin miessukupuolen edustaja ostaa iloisen, nauravaisen ja tanssivaisen laaman lapselleen, kun taas naissukupuolen edustaja ostaa lapselleen ruokaa ja kotieläimen ja säkeistö myös opettaa mikä on papukaijan herkkua. Naissukupuoli tuo esille tietoa, kun taas miessukupuoli tuntuu antavan jotain hauskaa ja hupia tuottavaa.

”Oli meillä veljet villillä tuulella – – lauantaiamuna varhain.”

”Oli meillä äiti pyykkiä pesemässä – – keskiviikkoamuna varhain.”
(Linderberg-Piironen ja Tynninen, 1995, s. 123)

Tässä laulussa miessukupuoli saa olla villi, kun taas naissukupuoli pesee pyykkejä. Liitteessä 2 on lisäksi nähtävillä miesten uljaus ja taitavuus ja sankaruus, johon tuollainen villiys sopiikin hyvin lisäksi. Naisen osaksi kuitenkin tuntuu jääneen kodin askareet, kuten pyykinpesu. Tällainen kodin hengettärenä olo näkyikin esimerkiksi siinä, kuinka miehille lauluissa luodaan sijaa useille erilaisille ammateille (liite 1), mutta naisille ei.

”Työhön käyvät kääpiöt, kääpiöt, kääpiöt. Työhön käyvät kääpiöt, hiia, hiia hoo.”
”Huoneet siistii Lumikki, Lumikki, Lumikki. Huoneet siistii Lumikki aina laulellen.”
(Kangasniemi ym., 2004, s.124)

Vaikka tässäkin laulussa ei ole toisteltu sitä, mihin [miespuoliset] kääpiöt menevät töihin, on silti selvästi tuotu esille, että tällaisessa tuttuun satuun perustuvassa laulussakin ajatellaan miesten tekevän töitä ja naisen hoitavan kotia.

”Jaska potkaisi palloa, ja se seinästä sinkosi äidin päähän.”
 ”Äiti pyykkejä linkosi – –.”
 (Arola, ym., 2012, s. 85)

Viimeisessä esimerkissä tuodaan jälleen esille miessukupuolen villiys Jaskan jalkapallonpeluun merkeissä, kun taas äiti, nainen, on kuvattu pyykkejä linkoavana. Naisen ammatillinen rooli jokaisen vuosikymmenen musiikin oppikirjassa on hyvin vähäinen.

Musiikin oppikirjoissa naisen tunteellisuutta ja ulkonäköä, kuten kauneutta kuvailtiin enemmän kuin miesten. Naisia kuvattiin useimmiten pieniksi, hennoiksi, sieviksi, ihaniksi, kauniiksi, yksinäisiksi ja itkuisiksi. Miehet taas olivat suuria, uljaita, iloisia, rohkeita sekä pelokkaita.

TAULUKKO 4. Ulkonäön ja tunteiden mainintojen lukumäärät

	Naiset	Miehet
<i>Pohjola ja Cederlöf (1964)</i>	12	3
<i>Pohjola ja Cederlöf (1972)</i>	31	19
<i>Alho ym. (1986)</i>	8	4
<i>Lindeberg-Piiroinen ja Tynninen (1995)</i>	13	5
<i>Kangasniemi ym. (2004)</i>	20	11
<i>Arola ym. (2012)</i>	12	7

Alla olevassa taulukossa on näkyvillä aineistossa useimmin toistuvia tyylejä representoida naisten ulkonäköä.

TAULUKKO 5. Naisen ulkonäön representaatiota

<i>Pohjola ja Cederlöf (1964, s. 47)</i>	”Paimentyttönen pieni ja hentoinen, paimentyttönen niityllä käy.”
<i>Pohjola ja Cederlöf (1972, s. 20)</i>	”Sinä, neito, somainen, kutritukkainen, tukkainen, armas olet minulle, tule mulle vaimoksi!”
<i>Alho ym. (1986, s. 117)</i>	”Anni Tanni talleroinen, punaposki pulleroinen, otti kellarista voita, maitoa ja perunoita, lallallallallallaa, pikku kipposiin.”

Lindeberg-Piiroinen ja Tynninen (1995, s. 21)	” – – kaunis Serafiina– –.”
Kangasniemi ym. (2004, s. 99)	”Oma kulta on kaunis, verraton, soma kultaseni, kaunis verraton. Kuin kukka mesimarjan, mesimarjan kukka on.”
Arola ym. (2012, s. 88)	”Sinestä taivaan silmät kertoo, hymynsä päivän kultaa kantaa. Sydämen lämmön äidiltään sai, enemmän itse antaa.”

Ylivoimaisesti yleisin sana oli sanan ”*kaunis*” eri muunnelmat, kuten kaunoisin, kaunehin, kaunein. Naisia myös kuvattiin suloisiksi, sieviksi, pieniksi, ehkä jopa haluttaviksi ja hieman saavuttamattomiksi. Naiset olivat myös paljon objekteja miehille. Miehet halusivat, ottivat ja saivat itselleen vaimon ja naiset haaveilivat, että pääsisivät vaimoksi. Myös naisten tunteellisuutta kuvattiin ja usein tunteellisuus tulikin ilmi silloin, kun nainen odotti miestänsä palaavaksi esimerkiksi laivamatkalta. Vaikka naisrepresentaatio usein olikin kauneuden ihastelua, löytyi lauluista myös toista ääripäätä. Naista kuvailtiin kauneuden lisäksi myös helposti kiusoitellen, kuten Anni Tanni Talleroisessa (Taulukko 5).

Miesten representaatio keskittyi jokaisella vuosikymmenellä ammatteihin (liite 1) ja siihen, kuinka miehet ovat rikkaita, uljaita tai urheita (liite 2). Miehille annettiin monia erilaisia ammatteja ja joissain lauluissa kehoitettiin kuvailemaan miestä tietyin ammatein, kuten laulussa ”Matti” (liite 1; Pohjola ja Cederlöf, 1964, s. 55) lauletaan Matista ja annetaan ”sotilaan” lisäksi sopivia ammatteja Matille, miehelle (”*merimies, leipuri, räätäli, lentäjä, jne.*”). Vaikka naisia usein kuvailtiin ruuanlaittajiksi, ei se naisilla ollut ammatti, vaan kotiäitiyteen/kotinaiseuteen liittyvä ominaisuus. Miehillä taas kokkina olo on kuvailtu useimmiten ammattimaiseksi. Ainoa ammatti, joka naiselle on kirjoissa annettu, on 1960- ja 1970-luvun kirjoissa paimentyttö, jota häntäkin kuvataan pieneksi ja hentoiseksi. Ruuanlaittajuuden lisäksi naisia kuvailtiin myös siivoojina ja hellinä äiteinä (liite 3). Naisten kuvailu lauluissa oli hyvin suppeaa ja itseään toistavaa.

Miehiä kuvailtiin kaikissa musiikin oppikirjoissa enemmän kuin naisia (Taulukko 6 ja liite 6). Vaikka monessa laulussa saatettiin laulaa vain naisesta, oli tämänkin laulun nainen usein kertojan objektina, jossa hänet esimerkiksi

haetaan vaimoksi. Liitteessä 4 näkyy, kuinka naiset saattoivat olla laulun keskiössä, mutta eivät itsenäisinä naisina, vaan miesten objektina. Vertailin myös joidenkin laulujen nais- ja miesrepresentaatiota ja sitä, kuinka naisia ja miehiä, tyttöjä ja poikia kuvaillaan laulujen sisällä ja minkälaisia merkityksiä sukupuolille annetaan yksittäisten laulujen sisällä (liite 5). Nämäkin esimerkit jo pelkästään yksittäisten laulujen sisältä tuovat esille nais- ja miessukupuolen representaation eroja.

5.2 Millaisia eroja sukupuolten representaatiossa on eri vuosikymmeninä?

Sukupuolten representaatioissa näkyy samanlainen kaava läpi vuosikymmenten. Esimerkiksi taulukosta 1, sekä liitteistä 7 ja 8 on nähtävillä, millaisia alaluokkia aineistosta nousi esille eri vuosikymmeninä. Naiset olivat ammanteiltaan paimentyttöjä tai ruuanlaittajia ja olemukseltaan iloisia, kauniita, helliä ja huolehtivia, kun taas miehille ehdotettiin monenlaisia ammatteja ja mies sai olla rohkea, reipas, ahkera ja taitava. Naisen asema ei musiikin oppikirjoissa esimerkiksi työntekijänä ole kohentunut, vaikka yhteiskunnallisesti naisen asema on tasa-arvokeskustelun ja -työn myötä kulkenut tasaisesti eteenpäin.

Alla oleva taulukko kertoo sukupuolten representaatiosta ja esimerkiksi siitä, että miehiä representoitiin kaikilla vuosikymmenillä monipuolisemmin ja enemmän kuin naisia. Taulukosta on nähtävillä esimerkiksi se, kuinka Kangasniemen ym. (2004) musiikin oppikirjassa miehiä kuvailtiin 58 eri tavalla, kun taas naisia kyseisessä oppikirjassa kuvailtiin vain 38 eri tavalla. Erot sukupuolten representaatiossa eivät olleet merkittävän suuria vuosikymmenten välillä. Suurin ero näissä representaatioiden määrissä löytyi Arolan ym. (2012) kirjasta. Tasaisin määrä representaatioista sukupuolten välillä löytyi Pohjolan ja Cederlöfin (1964) kirjasta. Taulukko 6 näyttää sukupuolten representaatioiden eroista sen, että miestä kuvaillaan monipuolisemmin ja useammin kuin naista.

TAULUKKO 6. Erilaisten representaatioiden kappalemäärät naisista ja miehistä.

	Nainen	Mies
<i>Pohjola ja Cederlöf (1964).</i>	28	29
<i>Pohjola ja Cederlöf (1972).</i>	56	75
<i>Alho ym. (1986).</i>	16	20
<i>Lindeberg-Piironen ja Tynninen (1995).</i>	33	36
<i>Kangasniemi ym. (2004).</i>	38	58
<i>Arola ym. (2012).</i>	26	47

Sukupuolten representaatio eri vuosikymmeninä ei tämän tutkimuksen valossa ole muuttunut juurikaan. Tämän voi huomata aineistossa siitä, kuinka esimerkiksi naissukupuolta representoidaan edelleen kauniiksi ja haluttavaksi ja miehille annetaan enemmän ammatteja kuin naisille.

” – – Hän [prinssi] rientää kauniin Ruusun luo. – – Herjäjä, Ruusu kaunoinen.” (Pohjola ja Cederlöf, 1964, s. 51)

”Saamen neidon silmät säihky. – – Saamen neidon sulo – –.” (Arola, ym., 2012, s. 88)

”Sotilas on Matti, sotilas on Matti, sotilas on Matti, sen tietää jokainen.” (Pohjola ja Cederlöf, 1964, s. 53)

”Paljon on miehiä maailmalla kauppalipun alla. – – laivoja lastaamassa – – reiluja miehiä laivastossa – –.” (Arola, ym., 2012, s. 35)

Miehet ovat saaneet uudemmissa lauluissa hieman hupsua sävyä, kun taas naiset nähdään usein edelleen kauniina, kotia hoitavina äiteinä. Seuraavissa esimerkeissä yhdessä puhutaan urheasta inkkarista. Laulun päähenkilö, Istuva Härkä, voidaan musiikin oppikirjoissa esiintyvän heteronormatiivisuuden vuoksi olettaa mieheksi, koska laulussa lauletaan myös tämän vaimosta.

”On käynti sillä tahditon ja ääni vallan mahdoton. Mutta rikkinäinen robotti, tuo herra Kondensaattori ottaa kaiken rennosti, on aina huoleton.” (Kangasniemi ym., 2004, s. 166)

”Urhea inkkari kourassa linkkari hiippaili hiiviskellen, suuria särkiä, puhvelihärkiä ruuaksi saalistellen. Kaatui ja kierähti, aaltoihin vierähti täysissä vaatteissansa. Kroolasi rannalle, puisteli sannalle haukia saappaistansa.” (Arola, ym. 2012, s. 77)

”Sinestä taivaan [Saamen neidon] silmät kertoo, hymynsä päivän kultaa kantaa. Sydämen lämmön äidiltään sai, enemmän itse antaa.” (Arola, ym. 2012, s. 88)

Vaikka lähes kaikissa sukupuolitetuissa lauluissa eri vuosikymmenillä annettiin samoja stereotyyppisiä rooleja naisille ja miehille, oli löydettävissä myös muutamia poikkeuksia, jotka omalta osaltaan ehkä hieman haastoivat näitä stereotyyppioita. Ensimmäisinä poikkeuksina mainitsen Lindeberg-Piironen ja Tynnisen (1995, s. 34, 36–37) kirjan kappaleet ”*Saako äiti rokata?*” ja ”*Isäkäs*”.

”Äiti saa tuoksua mullalta, tosin kyllä mieluummin pullalta. Äiti saa kyllä kokata, mut saakohan äiti rokata? – – Sekä vaippapyykki että rokki ei kai oo se shokki, jos molemmat mahtuu äidin elämään?” (Lindeberg-Piironen ja Tynninen, 1995, s. 34)

Kappaleessa ”*Saako äiti rokata?*” pohdittiin millainen äiti voi olla, ja annettiinkin melko suuret raamit äitiydelle. Äiti sai kappaleen mukaan olla suuri, pieni, tuoksua mullalta tai pullalta, olla kenkku tai reilu, ja että kaikki olennainen kuuluu äidin elämään.

”Isä huhkii, maksaa veroja. Isissä on paljon eroja. Se on hyvä juttu tietenkin, muuten isät menis sekaisin.” (Lindeberg-Piironen ja Tynninen, 1995, s. 36)

Kappaleessa ”*Isäkäs*” isät taas laitetaan heti aluksi hyvin kapeaan muottiin sanomalla ”*Isänhän on pakko olla mies – –*.” Isästä kerrotaan, etteivät kaikkien isät ole läsnä ja kuinka isä tekee paljon töitä. Isät siis laitettiin kapeaan, vanhanaikaiseen muottiin. Toisaalta äidinkin muotti on melko vanhanaikainen, koska äidin tehtäviksi mainitaan paljon kotitöitä, mutta äidille myös annetaan mahdollisuus olla rokkaava. Kappaleena ”*Isäkäs*” ei sinänsä anna miessukupuolelle uusia rooleja, mutta kirjassa tämä kappale ja ”*Saako äiti rokata*”- kappale oli laitettu peräkkäisiksi kappaleiksi, jolloin ne luovat ikään kuin ohjaavat lukijaa ajattelemaan lauluja rinnakkaisina kuvien ja säkeistöjen määrän perusteella, vaikka laulun sisältö olikin kapea ja vanhoja stereotyyppisiä representaatioita toistava.

Kolmas esimerkki stereotyyppioita rikkovasta laulusta on Peppi Pitkätossu, jossa lukija/laulaja saa kuvan riehakkaasta, voimakkaasta, itsevarmasta, laulavasta ja nauravasta Pepistä.

”Voimia mulla näissä on paljon sormenpäissä. Nostaa voin kirahvin, minä kaikkein vahvin oon! Tartu torveen, rumpuun, tule kanssani Huvikumpuun! Pannaan hyrskyn myrskyn, sula hei ja hopsansaa.” (Kangasniemi ym., 2004, s. 136)

Laulu Peppi Pitkätossusta on alun perin julkaistu vuonna 1969, jolloin olisi ollut mahdollista, että kyseinen naisrepresentaatiota vahvistava laulu olisi löytynyt viidestä valitsemastani musiikin oppikirjasta. Se kuitenkin löytyi vain vuoden 2004 kirjasta, vaikka muita kappaleita saattoi toistua eri vuosikymmenillä, esimerkiksi kappale ”*Mamma marakassi*” (1995, 2004) tai ”*Paljon on miehiä maailmalla*” (1972, 2012).

Vaikka naisia representoitiinkin lauluissa lähes poikkeuksetta kauniiksi ja ihaniksi, oli nähtävillä myös päinvastaisia lauluja. Naisen kuvailulle ei tuntunut löytyvän kultaista keskitietä. Kultaisella keskitiellä tarkoitan sitä, ettei lauluissa kuvailtu sellaisia naisia, jotka kävisivät töissä tai koulussa, tai seikkailisivat ja tekisivät asioita kodin ulkopuolella.

”Minun kultani kaunis on, vaik’ on kaitaluinen – – Silmät sill’ on siniset, vaikk’ on kieronlaiset – –.” (Pohjola ja Cederlöf, 1972, s. 87)

”Saarella on palatsi, palatsissa trapetsi, trapetsilla kirahvi, kirahvilla karahvi, karahvissa sipuli, prinsessalla ripuli, prinsessalla ripuli.” (Lindeberg-Piironen ja Tynnenen, 1995, s. 179)

”Perunoista muussia mummoni muussaa, säkillisen pippuria sekaan hän tuussaa. Taitaa tulla aikamoisen pippurinen muussi! – – Kuivaruokaa koiralle mummoni antaa, siihen hän lisäsin lehmänsä lantaa. Mummoni taisi luulla sitä makkaraksi! – – Synttäräkakkua mummoni paistaa, eikä kukaan tahdo sitä synttäreilläni maistaa! Mummoni ei ole, ei ole kokki! – –.” (Arola, ym. 2012, s. 117)

Naisen kuvailu lauluissa jäi hyvin suppeaksi ja normiksi naiselle asetettiin kotona olo, ruuan laittaminen ja äitiys. Naiset olivat lauluissa myös joko ylettömän kauniita tai rumia, erittäin voimakkaita tai hyvin hentoisia. Eikä löytynyt esimerkiksi laulua sellaisesta tavallisesta työssäkäyvistä naisesta sen sijaan, että olisi kotona hoitamassa lapsia ja tekemässä ruokaa. Silloin kun naiset eivät olleet miesten halun kohteena tai pieninä kauniina neitosina hoitamassa kotia, olivat naiset kaitaluisia, kierosilmäisiä, huonoja ruuanlaittajia tai kärsivät ruuansulatusongelmista.

6 POHDINTA

Aineistona koulujen musiikin oppikirjat heijastelevat omaa aikakauttaan, yhteiskuntaa ja silloisia arvoja. Oli siis mielenkiintoista tutkia, kuinka yhteiskuntaa ja esimerkiksi sen normeja sukupuolista ja niiden tehtävistä, on tuotu esille koulujen musiikin oppikirjoissa.

Laulut ja niiden sisällöt musiikin oppikirjoissa ovat vuosikymmenien aikana muuttuneet ja muuttuvat varmaan hitaasti myös edelleen. Samalla ne ovat kuitenkin säilyttäneet myös samoja piirteitä. Erot vuosikymmenien välillä olivat hyvin vähäisiä ja lauluissa naisten mainintojen vähyys ja miesten korostaminen jatkuivat tasaisesti läpi vuosikymmenten. Koska sukupuoli on sosiaalisesti rakentuva, toistettavilla teoilla aikaan saatu asia (Butler, 2006), ovat myös musiikin oppikirjat tärkeässä roolissa opetuksessa. Koulujen musiikin oppikirjoissa laulut, joita lasten kanssa lauletaan, tuottavat tietynlaisia stereotyyppioita sukupuolista ja siitä, mitä miesten ja naisten oletetaan olevan tai tekevän. Silloin kun sukupuolta representoidaan binäärisesti yhteiskunnassa ja esimerkiksi oppimateriaaleissa, luodaan samalla stereotyyppioita ja eriarvoistetaan sukupuolia (Brown ym., 2022).

Leppäsen (2010) mukaan suomalaisissa lastenlauluissa on nähtävillä ammattien jakautumista, joka taas kasvattaa sukupuolittuneisuutta. Leppäsen (2010) mukaan suurin osa lastenlaulujen ammateista on sellaisia, joissa ajatellaan yleisesti ottaen työskentelevän miehiä. Tämän vuoksi tytöt eivät välttämättä pysty samaistumaan ammateista kertoviin lastenlauluihin. Tällainen kahtiajako oli nähtävillä jokaisessa tarkastelemassani musiikin oppikirjassa. Lauluissa korostuu Leppäsenkin (2011) mainitsema heteroseksuaalisuus ja eräänlainen heteronormatiivisuus, jolloin sanoitusten muodossa tarjoillaan vain yhdenlaista perhemuotoa ja -roolia niin naisille kuin miehillekin. Esimerkiksi eri vuosikymmeninä toistui se, että naiset nähtiin kotona olevina äiteinä ja ruuanlaittajina tai haluttavina, kauniina neitoina ja miehet taas monen eri ammatin taitavina harjoittajina ja työntekijöinä. Lauluissa naiset tuntuivat elävänsä ikään

kuin miehensä kautta, miehelleen tai perheelleen. Erityisesti Beauvoir (1980) tuo esille naisen toiseutta, objektiutta, miestä kohtaan. Heteronormatiivisuus ja sukupuolihierarkia tuottaa ja niin sanotusti jähmettää sukupuolia (Butler, 2006). Paasonen (2010) tuo esille sen, kuinka representaatiot vaikuttavat siihen, millä tavoin yksilö hahmottaa itsensä suhteessa ympäröivään maailmaan. Representaatioiden avulla, sillä miten jokin asia kuvataan, on merkitystä sille, kuinka yksilöt näkevät itsensä, koska se, mitä tuodaan yhteiskunnassa esille, on arvostetumpaa kuin se, mikä jää esittämättä (Adukia ym., 2023). Esimerkiksi musiikinkirjoissa juuri naisten harvinainen työnteko kodin ulkopuolella on merkittävä puute, koska minkälaisen kuvan peruskoulua käyvä tyttö saa tulevaisuudestaan ja mahdollisuudestaan? Miksi laulujen naiset ovat vain vaimoja, äitejä ja kauniita tyttöjä ilman ammattia?

Siironen (1988) esittää Nykysuomen sanakirjaa koskevassa tutkimuksessaan, että sielläkin naisille määritetyt työt olivat kotona tehtäviä töitä, kuten ruuanlaitto ja kankaankudonta. Myös Leppänen (2010) tuo esille kuinka suomalaiset lastenlaulut sisältävät stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolista ja siitä, miten sukupuolten tulisi esimerkiksi työllistyä, eivätkä ne näin ollen vastaa enää nykyaikana elävien lasten todellisuutta, joka on moninaistunut ja muuttunut vuosikymmenien aikana. Tämän vuoksi tutkailinkin omaa aineistoani myös ammattien näkökulmasta, jolloin pystyin huomaamaan, että ainoa naisten ammatti, joka mainitaan, löytyy 1960- ja 1970- lukujen musiikinkirjoista ja se on paimentyttö.

Kuten aiemmissa tutkimuksissa (Bernabe-Villodre ja Martinez-Bello, 2018) ja ylemmissä korkeakoulututkinnon tutkielmissa (esim. Hilliaho, 2011; Jukola, 2024) ovat tutkimustulokset hyvin samansuuntaisia. Myös tässä tutkielmassa on huomattavissa se, että miessukupuolta kuvaillaan enemmän ja monipuolisemmin kuin naissukupuolta. Miessukupuoli kuvataan vahvana, riehakkaana, työssäkäyvänä seikkailijana kun taas naissukupuoli kuvataan lempeänä, rauhallisena, apua tarvitsevana, tunteellisena kotiäitinä. Leppänen (2010) tuo esille sen, että naisia kuvaillaan ulkoisten piirteiden perusteella, passiivisina sekä hoivaavina äiteinä, kun taas miehet kuvataan omistavina, aktiivisina henkilöinä. Tällainen oli selkeästi nähtävissä myös tutkimissani lauluissa. Miehiä kuvailtiin usein sisäisten piirteiden ja ammattien kautta ja naiset taas kuvailtiin miesten omistuksen ja halun kohteena tai rakastavana äitinä. Äitiyteen liittyikin

Beauvoirin (1980) mukaan mielenkiintoinen seikka, koska nainen on ikään kuin pakotettu äitiyden rooliin, mutta tämän äitiyden takia naista arvostetaan ja rakastetaan. Hawkins (2007) taas tuo esille, kuinka pojilla ja miehillä tuntuu olevan kapeampi muotti kuin naisilla, koska jostain syystä tuntuu, ettei pojan feminiinisille piirteille anneta tilaa tai oikeutta. Tällainen ajatusmaailma näkyi myös monissa lauluissa tutkimissani musiikin oppikirjoissa. Yhteiskunnassa, joka on rakennettu miehille on selvää, että maskuliininen nainen hyväksytään helpommin kuin feminiininen mies, jos yhteiskunnassa muutenkin maskuliinisia piirteitä pidetään parempina kuin feminiinisiä.

Pohtiessani aineistoani ja Kauppisen (2009) esille tuomia kohtia opetussuunnitelmista ja kuinka musiikin opetus niissä on esillä, voin todeta, että aineistossani oli näkyvillä opetussuunnitelmien mukaisia asioita, joita eri vuosikymmenillä oli painotettu. 1960–1970- lukujen oppikirjoissa keskityttiin pääosin laulamiseen. 1970- luvun kirjassa alettiin esittelemään myös esimerkiksi säveltäjiä, joka sisältyykin Kauppisen mainitsemaan musiikkikulttuuriin tutustumiseen. 1980–2000- luvun kirjoissa näkyi opetussuunnitelmien yksilön kokemusten merkityksiä laulujen sanoitusten (kaveritaidot) sekä erilaisten soitinten harjoittelun alkeiden avulla. Vuoden 2012 kirjassa näkyy jollain tavalla jo ennakoivasti vuoden 2014 opetussuunnitelman tavoitetta opettaa laulamista, soittamista ja niihin liittyviä tekniikoita. Kauppisen esittely musiikin opetussuunnitelmista tukee tuloksiani tässä tutkielmassa. Kauppisen (2009) mukaan musiikin opetuksessa laulujen haluttiin antavan lapsille samaistumisen kokemuksia. Tällainen onkin mielestäni nähtävissä musiikin oppikirjojen lauluissa ennen 2000-luvun kirjoja, koska näissä vanhemmissa kirjoissa kuvailtiin paljon ammatteja ja perheiden henkilöiden rooleja. Uudemmissa kirjoissa oli havaittavissa esimerkiksi kaveritaitojen harjoittelua, ystävistä ja ystävydestä laulaminen.

Jos musiikki on aina sidoksissa yhteiskuntaan ja musiikin oppikirjat heijastavat aikaansa ja ympäröivää yhteiskuntaa, miksi musiikin oppikirjat eivät ole muuttuneet yhteiskunnallisten muutosten mukana juurikaan? Halutaanko musiikin oppikirjojen sisältöjen avulla ylläpitää suomalaista kulttuuriperintöä, vai miksi kirjojen sisällöt eivät ole muuttuneet? Ja tehdäänkö enää uusia musiikin oppikirjoja vai onko opetus siirtynyt digitaaliseksi?

Toivoisin musiikin oppikirjoihin sukupuolisensitiivisempää sisältöä, mutta toisaalta on varmasti vaikea rikkoa tietynlaista kaavaa, jolla musiikin oppikirjoja on tehty ja kuinka kappaleita niihin on valittu. Valituissa lauluissa on varmasti syynsä olla kirjoissa. Lauluissa voi olla helppo säestys, joka voidaan lapsille mielekkäästi opettaa. Niissä voi olla selkeät rytmit ja riimitykset, jotka auttavat lapsia hahmottamaan ja oppimaan laulun helpommin (Fabb ja Sykäri, 2022). Jos musiikin oppikirjoissa säilytettäisiin lauluja, jotka eivät ole (sukupuoli)sensitiivisiä, olisi suotavaa, että näiden laulujen ohjeissa opettajalle olisi jonkinlainen apu käydä oppilaiden kanssa keskustelua näistä lauluista, miksi ne on säilytetty vielä tänäkin päivänä, mikä niistä tekee hyvän, mikä taas voi olla haasteellista nykypäivänä.

Lopuksi haluan tuoda esille vielä erään huomioimani seikan aineistosta. En tiedä, onko sukupuolen maininta, esimerkiksi sanoin ”*tyttö*”, ”*Matti*”, ”*mies*”, lastenlauluissa koskaan täysin tarpeellista vai ei, mutta aineistossa löytyi muutamia kappaleita, joissa sukupuolitetun sanan olisi voinut helposti korvata esimerkiksi sanalla ”*lapsi*” tai ”*lapsonen*”. Tuntuu, että laulujen sanoituksissa on tehty tietoisia valintoja ohjaamaan ennakko-olettamuksia sukupuolille, kun esimerkiksi äiti on kotona tekemässä ruokaa ja isä sotilaana sotimassa perheensä puolesta, tai muuten työelämässä kodin ulkopuolella. Osassa kappaleista oli myös annettu valmiiksi laulajalle esimerkkejä ammateista, joita juuri miehet voivat tehdä. Eikö lastenlaulujen tulisi olla sellaisia, jotka avartaisivat lasten ajatuksia ja antaisivat kaikille mahdollisuuden olla juuri omia itsejään ja luoda itsensä näköisen tulevaisuuden? Koska tämän tutkimuksen tulokset ovat paljolti samankaltaisia kuin aikaisempien tutkimusten tulokset, voidaan päätellä, että sukupuolisensitiivistä näkökulmaa ja kasvatusta tarvitaan enemmän ja sen huomioiminen on tärkeää. Näin jokainen lapsi löytäisi kosketuspintaa ja näkökulmia oman identiteetin kehittymiselle sekä erilaisia mahdollisuuksia ja tavoitteita tulevaisuudelleen.

6.1 Tutkimusetiikka ja luotettavuus

Kuula (2011) tuo esille sen, että aineiston perustuessa esimerkiksi haastatteluihin ja muutenkin kanssakäymiseen ihmisten kanssa, voi tutkijalla olla vaikeaa olla objektiivinen, koska haastateltavien kommentit voivat olla käytännössä mitä vain.

Keräämäni aineistoa varten valitsemani oppikirjat ovat painettuja, osin jo vanhojakin tekstejä, jolloin minun oli ehkä helpompi olla objektiivisempi tarkastellessani kirjoja ja tämän jälkeen kootessani aineistoani. Toki silloin, kun aihe koskettaa itseä vahvasti, on varottava jäämästä omien mielipiteittensä tai oletustensa vangiksi. Oli myös tärkeää huomioida mahdolliset omat ennakkoletukset esimerkiksi siitä, että kirjoissa olisi tietynlaisia kuvailevia sanoja tiettyjä sukupuolia varten, tai että sukupuolten representaatioissa olisi tapahtunut merkittävää muutosta vuosikymmenten aikana. Toki voi tuoda esille omat ajatukset, siitä, mitä odottaa tutkimuksessa löytävänsä, mutta on hyvä pitää mielessä objektiivinen lähestymistapa muun muassa luokittelussa ja aineiston analyysissä.

Pohdin aluksi, ettei aineistoksi muokkaamassani kirjallisuudessa voi olla mitään erityistä motiivia, koska kyse on kirjoitetusta tekstistä, ei haastatelluista ihmisistä. On kuitenkin hyvä ymmärtää, että oppikirjat kouluissa, myös musiikin oppikirjat, peilaavat senhetkistä ympäröivää maailmaa, yhteiskuntaa ja sen normeja (mm. Sarjala, 2002; Rantanen ym., 2023). Tutkimuslupaa en tutkielmaani varten tarvinnut. Olin kuitenkin yhteydessä Otavaan, koska osa oppikirjoista, joita analysoin, ovat Otavan kustantamia. En saanut vastausta, mutta koen kuitenkin tehneeni oikein ilmoittaessani tutkimuksestani. Lupaa ei kirjojen kustantajilta tarvita, mutta ilmoittaminen kuuluu hyviin tieteellisiin käytäntöihin (Tutkimuseettinen neuvottelukunta [TENK], 2023), ja etenkin rehellisyyteen, jonka mukaan on esimerkiksi viestittävä avoimesti. Olen, ohjeiden mukaan (TENK, 2023; Vilkka, 2021), työssäni myös dokumentoinut tutkimustyötäni mahdollisimman läpinäkyvästi kirjaten analyysia ja sen vaiheita auki sekä viitannut oikein kirjallisuuteen ja tutkimuksiin, joita työssäni käytin.

Oli tärkeä huomioida kirjojen historiallinen vaikutus esimerkiksi suomalaiseen kulttuuriin, erityisesti koulukulttuuriin, jotta niiden sisältöä voi analysoida sensitiivisesti. Jos tuloksissa esimerkiksi näkyy hyvin vahva miessukupuoli, joka jättää varjoonsa naissukupuolen, tätä olisi hyvä tulkita aikansa ilmiöksi, eikä näin ollen esimerkiksi arvostella kirjaa ja sen sisältöä. Tärkeää oli siis myös ottaa huomioon kirjantekijöiden sijaan kirjan ilmestymishetkellä yhteiskunnassa vaikuttavat asiat. Kun otan tarkasteluun eri vuosikymmeniltä musiikin oppikirjat, häivyttäen kirjojen tekijät, voin paremmin

vertailla yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia ja niiden mahdollisia vaikutuksia kirjojen sisältöihin ja mahdollisesti yksittäisten laulujen sanavalintoihin.

Luotettavuutta tässä tutkimuksessa ovat lisänneet huolelliset kirjaukset analyysin vaiheista ja aineiston rakentamisesta sekä taulukoissa näkyvät suorien sitaattien selkeät alkuperät. (Tuomi ja Sarajärvi, 2018). Olen myös tuonut aineistoni puutteet esille, kuten myös sen hyvät puolet. Tutkimukseni on myös tarvittaessa helposti tosinnettavissa, koska suurin osa käyttämistäni musiikin oppikirjoista on yhä käytössä peruskouluissa. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan myös riittävä aika tutkimuksen tekoon on yksi luotettavuutta parantava tekijä. Minulla on ollut hyvin aikaa tehdä tutkimusta tarkasti ja rauhassa, eivätkä aikataulut ole riippuneet esimerkiksi haastateltavien aikatauluista, koska aineisto kerättiin jo olemassa olevista kirjoista.

6.2 *Jatkotutkimusehdotuksia*

Haluan lopuksi vielä mainita tutkimuskysymysten ulkopuolelta tulleen havainnon aineistosta, joka voisi olla myös yksi jatkotutkimusehdotus. Vaikka nais- ja miesrepresentaatiota aineistossa oli paljon, alkoi vuoden 1986 kirjasta uudempiin kirjoihin myös löytyä lauluja, jotka eivät niinkään välttämättä keskittyneet naiseen ja mieheen tai mitä heidän välillään on, vaan vilpittömään ystävyyteen ja kavereiden löytämiseen ja kaverina oloon.

”Mull’ on ystävä idässä, ystävä lännessä. Ystävä etelässä, ja ystävä pohjoisessa.” (1986, s. 42)

”Ei ystäväänsä hylkää tietenkään ja häntä tahtoo auttaa mielellään. Maailman lapset, yhtä pidetään; näin rauhaa rakennamme.” (1995, s.32)

”Joskus kaikki harmittaa, ärsyttää ja keljuttaa. Silloin tarvitsisin hyvän kaverin, joka hetken kuuntelee, ymmärtää ja rohkaisee. Hälle salaisuudet kertoisin. Olla voisinkin kaverina jollekin. Ystävänä, joka ymmärtää. Hauskat jutut kertoisin, lohduttaisin silloinkin, jos kaverini yksin jää.” (2004, s. 27)

”Taas täällä meidän koulutiellä me kouluun kilpaa kirmataan. Voi täällä tiedonjanoon niellä niin paljon kuin vain jaksetaan. On meitä täällä aika monta ja kaikki kavereita saa. Ei montaa naamaa onnetonta oo kovin kauaa ainakaan.” (2012, s. 28)

Näissä lauluissa ei lueteltu lasten nimiä tai sukupuolitettu muutenkaan mitä tyttö tai poika voi tehdä, vaan nämä kappaleet olivat puhtaasti ystävyyteen liittyviä lauluja.

Toinen hedelmällinen jatkotutkimusehdotus olisi tarkastella tulevia musiikin oppikirjoja. Uusin kirja, jota tässä tutkimuksessa analysoin, oli vuodelta 2012. Vasta tämän jälkeen esimerkiksi sukupuolisensitiivisyyttä on alettu enemmän nostaa esille ja huomioida. Olisi siis mielenkiintoista tutkia, muuttuvatko musiikinkirjojen sisällöt, kuten laulut ja kuvat, enemmän seuraavissa uusissa musiikin oppikirjoissa, koska eroa ei tämän tutkimuksen aineistossa juurikaan ollut nähtävissä.

Laulujen sanojen lisäksi musiikin oppikirjojen kuvien (valokuvien, piirrosten) tutkiminen voisi sopia yhdeksi jatkotutkimuksen aiheeksi. Kuvia analysoimalla voitaisiin monella vuosikymmenellä päästä vielä syvemmälle tutkimaan nais- ja miessukupuolten representaatiota. Vertailevaksi jatkotutkimusehdotukseksi voisi sopia näiden samojen kirjojen tarkastelu vain kuvien osalta. Tätä tutkimusta tehdessä tuli esille, etteivät kuvat ja laulujen sanat aina vastanneet toisiaan. Olisi siis mielenkiintoista nähdä, millaiset tutkimustulokset tästä aineistosta saataisiin, jos tutkittaisiin laulujen sanoitusten sijasta vain lauluihin liitettyä kuvitusta.

7 AINEISTO

Alho, L.-M., Jaantila, A., Perkiö, S. & Sarmanto, H. (1986). *Musiikin aika 1–2*. WSOY.

Arola, A., Honkanen, R., Huttunen, T., Jokelainen, H., Koskela, I. & Marttila, N. (2012). *Saa laulaa! 4*. Otava.

Kangasniemi, H., Pinola, S. & Viitaila-Pulkkinen, E. (2004). *Musikantti 1–2*. Otavan Kirjapaino Oy.

Lindeberg-Piironen, A. & Tynninen, J. (1995). *Musica 1–2*. Warner/Chappell Music Finland Oy.

Pohjola, E. & Cederlöf, E. (1964). *Piiri pieni pyörä. Musica 1*. Fazer.

Pohjola, E. & Cederlöf, E. (1972). *Musiikin maailma. Musica III*. Fazer.

8 LÄHTEET

- Adukia, A., Eble, A., Harrison, E., Runesha, H. B., & Szasz, T. (2023). What We Teach About Race and Gender: Representation in Images and Text of Children's Books. *The Quarterly Journal of Economics*, 138(4), 2225–2285. <https://doi.org/10.1093/qje/qjad028>
- Alanko, K. (2014). *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Suom. O. Kaljunen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 146, verkkojulkaisuja 72 & Seta-julkaisuja 23.
- Arvola, O. (2021). *Varhaiskasvatus eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuuden ja oppimisen mahdollistajana*. [Väitöskirja, Turun yliopisto]. Turun yliopiston julkaisuja. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/152202/AnnalesB539Arvola.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Backman, M., Kolu, S., Lassila, K. & Solastie, K. (2014). *Seikkailujen aapinen*. Otava.
- Beauvoir, S. de. (1980). *Toinen sukupuoli*. [*Le deuxième sexe I et II*, 1949]. Gummerus. Suom. Suni, A.
- Bernabé-Villodre, M. & Martínez-Bello, V. E. (2018). Analysis of gender, age and disability representation in music education textbooks: A research update. *International Journal of Music Education*, 36(4), 494–508. <https://doi.org/10.1177/025576141876390>
- Brown, M., Rogers, B. A. & Caldwell, M. (2022). *Gender and Sexuality in the Classroom. An Educator's Guide*. Routledge. <https://www-taylorfrancis-com.libproxy.tuni.fi/reader/download/04ceeb11-7576-41c3-b2ba-0d211e7d938e/book/pdf?context=ubx>
- Butler, J. (2006). *Hankala sukupuoli – feminismi ja identiteetin kumous*. Suom. Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi. Gaudeamus. [Alkuteos: *Gender Trouble. Feminism, and the Subversion of Identity* 1990. Routledge]

- Butler, J. (2024). *Kuka pelkää sukupuolta?* Suom. Anna Nurminen. Kosmos.
[Alkuteos: *Who's Afraid Of Gender?* 2024.]
- Celik, H., Lagro-Janssen, T. A. L. M., Widdershoven, G. G. A. M., & Abma, T. A. (2011). Bringing gender sensitivity into healthcare practice: A systematic review. *Patient Education and Counseling*, 84(2), 143–149.
<https://doi.org/10.1016/j.pec.2010.07.01>
- Denton, M. (2021). *Feminism and gender equality*. Cavendish Square Publishing.
- Ellemers, N. (2018). Gender stereotypes. *Annual review of psychology*. 69, 257–298. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>
- Engelberg, M. (2011). "Hän" – kuinka sukupuolineutraali? *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 24(3), 21–32.
<https://journal.fi/sukupuolentutkimus/article/view/159143/103178>
- Engelberg, M. (1998). Sukupuolistuneet ammattinimikkeet. *Virittäjä*, 102(1), 74–92 <https://journal.fi/virittaja/article/view/39038/30198>
- Engelberg, M. (2016). *Yleispätevä mies. Suomen kielen geneerinen, piilevä ja kieliopillistuva maskuliinisuus*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]
<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/32599c9f-756e-4cf8-a4cc-520b6b286294/content>
- Erickson-Schroth, L., & Davis, B. (2020). *Gender*. Oxford University Press.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Fabb, N., & Sykäri, V. (2022). Rhyme in the Languages and Cultures of the World: An Introduction. In N. Fabb & V. Sykäri (Toim.), *Rhyme and Rhyming in Verbal Art, Language, and Song*, 14, 11–44. Finnish Literature Society.
<http://www.jstor.org/stable/j.ctv371cp40.4>
- Fairclough, N. (2010). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Routledge. <https://doi.org.libproxy.tuni.fi/10.4324/9781315834368>
- Gajda, A., Omelańczuk, I., & Wolowicz, A. (2024). Qualitative content analysis of school textbooks based on European Gender Equality Index. *European Educational Research Journal*, 23(6), 856-878. <https://doi.org.libproxy.tuni.fi/10.1177/14749041231167985>

- Hawkins, P. J. (2007). "What Boys and Girls Learn Through Song: A Content Analysis of Gender Traits and Sex Bias in Two Choral Classroom Textbooks." *Research and Issues in Music Education*, 5(1), 1–8.
- Hilliaho, H. (2011). *Lapsuuden tulkinnat 1960- ja 2000-lukujen lastenlauluissa*. [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto].
- Huuska, M. & Karvinen, M. (2012). Persoona on enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä. *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 31–54). PS-kustannus.
- Hyde, J. S., Bigler, R. S., Joel, D., Tate, C. C., & van Anders, S. M. (2019). The Future of Sex and Gender in Psychology: Five Challenges to the Gender Binary. *The American Psychologist*, 74(2), 171–193. <https://doi.org/10.1037/amp0000307>
- Jokinen, A. (2021). Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/> [Viitattu 20.11.2024]
- Juhila, K. (2021). Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/> [Viitattu 4.11.2025]
- Jukola, T. (2024). *Sukupuoliroolien representaatio lastenkirjallisuudessa 2020-luvulla*. [Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]
- Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Kajander, V. (2015). *Tasa-arvo on taitolaji. Opas sukupuolten edistämiseen perusopetuksessa*. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/173318_tasa_arvoty_o_n_taitolaji_0.pdf
- Kauppinen, Eija. (2009). Musiikki ja oppiminen koulutusta ohjaavissa asiakirjoissa. Teoksessa T. Kotilainen. *Musiikki kuuluu kaikille. Koulujen musiikinopettajat ry. 100 vuotta* (s. 50–58). Koulujen musiikinopettajat ry.
- Kawa, K. (2018). *What's gender equality?* KidHaven Publishing.

- Kerr, B. A. – Multon, K. D. (2015). The Development of Gender Identity, Gender Roles, and Gender Relations in Gifted Students. *Journal of Counseling & Development*, 93(2), 183–191. <https://link-springer-com.libproxy.tuni.fi/content/pdf/10.1023/A%3A1007123617636.pdf>
- Koivisto-Kaasik, N., Rantanen, S. & Lampela, A. (2023). Johdanto – Musiikki ja sukupuoli tutkimuksen kohteena. Teoksessa S. Rantanen, N. Koivisto-Kaasik & A. Lampela (toim.), *Naiset, musiikki, tutkimus – ennen ja nyt* (s. 17–30). Taideyliopiston Sibelius-Akatemia.
- Kosunen, M. (2001). *Soittavat miehet ja laulavat naiset - seitsemännen luokan ja lukion kaikille yhteisten musiikinkurssien oppikirjojen sisällönanalyysi sukupuoliroolien näkökulmasta*. [Pro-gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/9828/mkosunen.pdf>
- Koza, J. E. (1992). The Boys in the Band: Sexism and the Construction of Gender in Middle School Music Textbook Illustrations. *The Journal of Educational Foundations*, 6(3), 85–108.
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino.
- Kytömäki, L. & Rautala, H. (1988). Tuollainen aivan polttava tiedonjano. Prof. Eeva Kangasmaa-Minnin haastattelu. Teoksessa L. Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä*. (s. 300–311). Yliopistopaino.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta **609/1986**. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>
- Lehti, L., Haapanen, L., & Kääntä, L. (2018). Diskurssintutkimus – monitieteinen ja monimenetelmäinen ala. *AFinLA-e: Soveltavan Kielitieteen Tutkimuksia*, 11, 4–19. <https://doi.org/10.30660/afinla.75057>
- Leppänen, T. (2010). *Vallatonta musiikkia: lastenmusiikkikulttuuri 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Leppänen, T. (2011). Soivia eroja: Sukupuoli ja kulttuurien kohtaaminen alakoulun musiikin oppikirjoissa. *Musiikkikasvatus (The Finnish Journal of Music Education FJME)*, 2, 29–40.
- Leslie, S.-J., Cimpian, A., Meyer, M. & Freeland, E. (2015). Expectations of brilliance underlie gender distributions across academic disciplines. *Science*, 347, 262–265. [DOI: 10.1126/science.1261375](https://doi.org/10.1126/science.1261375)

- Morgenroth, T., Sendén, M. G., Lindqvist, A., Renström, E. A., Ryan, M. K., & Morton, T. A. (2021). Defending the Sex/Gender Binary: The Role of Gender Identification and Need for Closure. *Social Psychological & Personality Science*, 12(5). <https://doi.org/10.1177/1948550620937188>
- Naskali, P. (2010). Kasvatus, koulutus ja sukupuoli. Teoksessa T. Juvonen, L.-M. Rossi & T. Saresma (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* (s. 277–287). Vastapaino.
- Nikkanen, H. (2009). Alakoulussa avainsana on kokonaisvaltaisuus. Teoksessa T. Kotilainen (toim.), *Musiikki kuuluu kaikille. Koulujen musiikinopettajat ry. 100 vuotta* (s. 59–64). Koulujen musiikinopettajat ry.
- Opetushallitus [OPH]. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf [Viitattu 4.6.2025]
- Opetushallitus [OPH]. (2025). *Sukupuolittietoinen opetus ja ohjaus*. Opetushallitus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/sukupuolittietoinen-opetus-ja-ohjaus> [Viitattu 4.6.2025]
- Opetushallitus [OPH]. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf [Viitattu 4.6.2025]
- O'Reilly, K. (2025). *Qualitative Research Methods for Everyone: An Essential Toolkit*. Policy Press. <https://doi.org/10.56687/9781447372172>
- Paasonen, S. (2010). Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa T. Juvonen, L.-M. Rossi & T. Saresma (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* (s. 39–49). Vastapaino.
- Juvonen, T., Rossi, L.-M., & Saresma, T. (toim.), (2010). *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino.
- Palmu, T. (2003). Sukupuolen rakentuminen koulun kulttuurisissa teksteissä. Etnografia yläasteen äidinkielen oppitunneilla. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Helda Helsingin yliopiston avoin julkaisuarkisto. <http://hdl.handle.net/10138/19881>
- Paumo, M. (2012). Totuttujen toimintamallien tiedostaminen. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä. *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 141–158). PS-kustannus.

- Pietikäinen, S., & Mäntynen, A. (2019). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.
- Puusa, A. (2020). Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa: Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 103–117). Gaudeamus.
- Rautala, H. (1988). Jumala siunatkoon sikiötäni kuitenkin! Havaintoja suomen kielen piilogenuksesta. Teoksessa L. Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä* (s. 32–40). Yliopistopaino.
- Reguero, P. D. (2000). An Analysis of Gender in a Spanish Music Textbook. *Music education research*, 2(1), 57–73.
<https://doi.org/10.1080/14613800050004431>
- Sarjala, J. (2002). *Miten tutkia musiikin historiaa? Johdatus näkökulmiin ja menetelmiin*. SKS.
- Schippers, M. (2007). Recovering the feminine other: masculinity, femininity, and gender hegemony. *Theory and Society*, 36(1), 85–102.
<https://doi.org/10.1007/s11186-007-9022-4>
- Siiroinen, M. (1988). Aito naisellinen tunteenpurkaus eli Nykysuomen sanakirjan naiskuva. Teoksessa L. Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä* (s. 41–46). Yliopistopaino.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2008). *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:21. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2008–2011*. Yliopistopaino.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72821/Hallituksen_tasa_arvo_ohjelma_2008_2011_fi.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (24.10.2023). *Suomi kahdeksantena EU-maiden tasa-arvovertailussa*. <https://vm.fi/-/1271139/suomi-kahdeksantena-eu-maiden-tasa-arvovertailussa> [Viitattu 1.9.2025]
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2025). *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2025:1. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2024–2027*. Sosiaali- ja terveysministeriö.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165995/STM_2025_1_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tainio, L. & Teräs, T. (2010). *Sukupuolijäsennys perusopetuksen oppikirjoissa*. Opetushallitus.

- Tasa-arvoinen varhaiskasvatus, a. (n.d.). *Moninaisuus kirjoissa, lauluissa ja loruissa*. <https://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/aiheet/tilat-ja-materiaalit/moninaisuus-kirjoissa-lauluissa-ja-loruissa/> [Viitattu 7.7.2025]
- Tasa-arvoinen varhaiskasvatus, b. (n.d.). *Sukupuolisensitiivisyys*. <https://tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/aiheet/nakokulmat/sukupuolisensitiivisyys/> [Viitattu 4.6.2025]
- Tiittula, L. (1988). Syrjiikö saksan kieli naisia? Teoksessa L. Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä* (s. 19–31). Yliopistopaino.
- Tolman, D. L., Davis, B. R., & Bowman, C. P. (2016). That's Just How It Is: A Gendered Analysis of Masculinity and Femininity Ideologies in Adolescent Girls' and Boys' Heterosexual Relationships. *Journal of Adolescent Research*, 31(1), 3–31. <https://doi.org/10.1177/0743558415587325>
- Torgrimson, B. N. & Minson, C. T. (2005). Sex and gender: what is the difference? *Journal of Applied Physiology*, 99(3), 785–787. <https://doi.org/10.1152/jappphysiol.00376.200>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Tammi
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta [TENK]. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje*. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTKohje_2023.pdf
- Vilkka, H. (2021). *Tutki ja kehitä*. PS-kustannus.
- Virtanen, M. (2023). ”Tottahan toki pidän ruoanlaitosta, mutta mieluiten kuitenkin sävellän.” Säveltävän naisen representaatioita Ann-Elise Hannikaisen aikakauslehtihaastatteluissa. Teoksessa S. Rantanen, N. Koivisto-Kaasik & A. Lampela (toim.), *Naiset, musiikki, tutkimus – ennen ja nyt* (s. 213–244). Taideyliopiston Sibelius-Akatemia.
- Weinraub, M., Clemens, L. P., Sockloff, A., Ethridge, T., Gracely, E., & Myers, B. (1984). The development of sex role stereotypes in the third year: relationships to gender labeling, gender identity, sex-typed toy preference, and family characteristics. *Child Development*, 55(4), 1493–1503. <https://doi.org/10.2307/113001>

- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012a). Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä. *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s.71–90). PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012b). Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatuspedagogiikka. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä. *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s. 177–188). PS-kustannus.
- Ylitapio-Mäntylä, O. (2012c). Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä. *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille* (s.15–30). PS-kustannus.

9 LIITTEET

Liite 1: Taulukko miesten ammasteista laulujen lyriikoissa

<i>Pohjola ja Cederlöf (1964, s. 53)</i>	"Sotilas on Matti, sotilas on Matti, sotilas on Matti, sen tietää jokainen." (Laulun alussa on lueteltu myös sopivia muita ammatteja lauluun: Merimies, leipuri, räätäli, lentäjä, jne.)
<i>Pohjola ja Cederlöf (1972, s. 106)</i>	"Kun jäät on sitten lähteneet ja kosken pauhu soi, taas reilu tukkipoika hän siellä ahkeroi. Hän iskee keksin tukkiin, jonka työntää kulkemaan, ja voimakkaana laulut ne kaikuu kautta maan."
<i>Alho ym. (1986, s. 142)</i>	"Kynnän kynnän peltoa mä vaarin traktorilla" "Laitan pellon kasvamaan mä vaarin traktorilla."
<i>Lindeberg-Piiroinen ja Tynninen (1995, s. 21)</i>	" – – messipoika ahkera, kun kuurata saa laivaansa."
<i>Kangasniemi ym. (2004, s. 75)</i>	"Kokkipoika rokkaava – – hukkas keitto-oppaansa, pani nokkaa soppaansa."
<i>Arola ym. (2012, s. 35)</i>	"paljon on miehiä maailmalla kauppalipun alla – – laivoja – – reiluja miehiä laivastossa – – taalat lompakossa – – juttuja seikkailuista."

Liite 2: Taulukko miesten piirteistä laulujen lyriikoissa

<i>Pohjola ja Cederlöf (1964, s. 39)</i>	"Reippahasti lietsomaan, rautaa tässä taotaan – – Kauas kuuluu kalke, työss' on pojat, palkeet – – Riemumiellä työhön vaan, kelpo työmies palkitaan... Terveys ja voima siit' on palkintoina – – Niin sä kasvat mieheksi, vartut kunnon sepäks – – Laitat lukot, avaimet, aurat, sirpit, viikatteet– –."
<i>Pohjola ja Cederlöf (1972, s. 34)</i>	"Robin Hood, Robin Hood, sankari on, hän kansan taakkaa kantoi. Rikkailta liiat hän miekallaan otti ja köyhille antoi."
<i>Alho ym. (1986, s. 105)</i>	"Vaarilla on saari se oma saari on. Ai, ai, vaaria, kaikilla ei ole saaria, mutta meidän vaarilla, oma saari on."
<i>Lindeberg-Piiroinen ja Tynninen (1995, s. 55)</i>	"Kop, kop, kopukopu kop, kuka siellä portilla kolkuttaa? Onkos tullut taitava mies? Taitava varmasti paikan saa! Näin minä teen ja näin minä teen ja minä osaan hommani täsmälleen."
<i>Kangasniemi ym. (2004, s. 124)</i>	"Prinssi Uljas ratsullaan, ratsullaan, ratsullaan. Prinssi Uljas ratsullaan rientää auttamaan."
<i>Arola ym. (2012, s. 50)</i>	"Täs on poikas uljas, nuori, esiin käy hän voimaa täys kuin tuima tunturin tuuli."

Liite 3: Taulukko naisten rooleista laulujen lyriikoissa

<i>Pohjola ja Cederlöf (1964, s. 23)</i>	"Ruokaa käy laittamaan Liisa innoissansa. Vieraille kaikille näyttäin taitoansa."
<i>Pohjola ja Cederlöf (1972, s. 60)</i>	"Ja ruokaakin osaa hän [vaimo] valmistaa – – ja soppansa niellyksi kyllä saa – – kyvyllä, taidolla, opilla aidolla silakkalaatikon kuumentaa."
<i>Alho ym. (1986, s. 60)</i>	"On muorin aitassa nyt joulupuuroa."
<i>Lindeberg-Piironen ja Tynninen (1995, s. 123)</i>	"Oli meillä äiti pyykkiä pesemässä – – keskiviikkoamuna varhain." "Oli meillä äiti ruuan laitossa – – perjantaiamuna varhain."
<i>Kangasniemi ym. (2004, s. 218)</i>	"Vain sydän äidin, tunnet sen, näin hellä on ja lämpöinen. Se riemuitsee sun riemustas, se tuntee huoltas, tuskias."
<i>Arola ym. (2012, s. 126)</i>	"Siililapsi päätti retken, palas turvaan äidin luo."

Liite 4: Taulukko naisten asemasta laulujen lyriikoissa

<i>Pohjola ja Cederlöf (1964, s. 56)</i>	"Vihreät on vaatteheni kaikki, kaikki ylläni on vihreää. Siksi pä niin mä pidän vihreästä, kun on sulhaseni metsämies."
<i>Pohjola ja Cederlöf (1972, s. 153)</i>	"Valmista on vehnä pustomailla, tyttö vain on tanssittajaa vailla – –."
<i>Alho ym. (1986, s. 176)</i>	"Kaukaa huudan mummollein: Nyt minä Petsamon matkan tein. Prinsessain minä sieltä hain, täällä hän istuvi autossain."
<i>Lindeberg-Piiroinen ja Tynninen (1995, s. 183)</i>	" – – käy morsian sulhasen kainaloon ja kuiskaa 'onnellinen oon' – –."
<i>Kangasniemi ym. (2004, s. 128)</i>	"Viimein prinssi omansa löysi, vaimoksensa Tuhkimon vei. Kenkä ei muille sopivan näy, Tuhkimon jalkahan yksin se käy – –."
<i>Arola ym. (2012, s. 41)</i>	"Kyllä ne ämmät tuopi, kyllä ne ämmät tuopi sinulle sellaisia, joil on rahhaa."

Liite 5: Taulukko nais- ja miessukupuolen representaatiosta laulujen sisällä

	Mies	Nainen
<i>Pohjola ja Cederlöf (1964, s. 3, 24, 45, 60, 79, 84, 85)</i>	"Olli reipas poika on."	"Maija tyttö verraton."
	"Isä lähti kauppalaan uudet kengät ostamaan, kengät lapsoselle, armaalle, ainoiselle."	"Äiti kehrää laulellen."
	" – – mä reippaan pojan kohtasin."	" – – mä sievän tytön kohtasin."
	"Sotamiehet marssivat, uljaat rohkeat." "Tarzan ui kuin kala näin vastarantaa päin." "Esiin astuu kuningas, ylväs valtias."	"Tyttö soutaa ruuhta näin, hiljaa rantaan päin."
	"Isä hoitaa tuolla mehiläisiään – –." "Poika leikkaa rypäleitä hiljaa hyräillen – –."	"Mummo poimii luumuja ja ruokkii porsaitaan – –." "Tyttö istuu penkillä ja kehrää pellavaa – –."
	"Isä tekee työtä."	"Äiti lasta tuutii."
<i>Pohjola ja Cederlöf (1972, s. 31, 69)</i>	"Kai tahtoisin mä myöskin naimisiin. Vaan mistä hyvän vaimon mä löytäisin?" Poikien säkeistöt: "Vaan ommella ja ruokaa valmistaa jos et sä, tyttö, taida, niin et mua saa." "Kas, tuossa on tyttö verraton. Siis häntä kosin kohta, ja mun hän on."	"Kai tahtoisin mä myöskin naimisiin. Vaan mistä hyvän miehen mä löytäisin?" Tyttöjen säkeistöt: "Mä yksin oon ja kaipaen ystävää, vaan kosijoita paljon mä en nyt nää!" "Vaan tuollahan on poika uljahin! Hän kosimaan mua saapuu nyt varmaankin."
	" – – rumpuaan pikku Sam innokkaasti lyö." "On miehet kaikki mielissään."	" – – vuorien neitojen tamburiinit soi" " – – ja naiset pyyhkii silmiään."
<i>Alho ym. (1986, s. 164)</i>	"Papa Pujama – – osta lapsellesi laama, iloinen laama naurava naama, ja kansa karnevaalin tanssii koko yön."	"Mama Paquita – – osta lapselle papaija, osta papaija ja papukaija, papaija keltainen on herkkua myös sen."
<i>Lindeberg-Piironen ja Tynninen (1995, s. 30, 123, 165, 166, 191)</i>	"On kaikkein rohkein poika kädessään – –."	"On kaikkein pienin tyttö kädessään – –."
	"Oli meillä veljet villillä tuulella – – lauantaiamuna varhain."	"Oli meillä äiti pyykkiä pesemässä – – keskiviikkoamuna varhain." "Oli meillä äiti ruuan laitossa – – perjantaiamuna varhain."
	"Isäntä teki talon – – isäntä teki hyvän talon – –." "Isäntä se otti emännän – – hyvän emännän."	"emäntä se otti lapsen – – hyvän lapsen."

	<p>Rengistä tuli isäntä – – hyvä isäntä.”</p>	<p>”Lapsi se otti hoitajan – – hyvän hoitajan.”</p> <p>”Hoitaja otti piian – – hyvän piian.”</p> <p>”Piika se otti rengin – – hyvän rengin.”</p>
	<p>”Pojat tanssii, sillan palkit saappaan alla keinahtaa.”</p> <p>”Ukot astuu harvakseltaan, akkojansa pyörittää.”</p>	<p>”Tytöt tanssii punaposkin, hameenhelmat heilahtaa.”</p> <p>”Akat kieppuu ympäriinsä, ukkojansa nyörittää.”</p>
	<p>”Herra Kehärumpu, mies on menevä. Siitä pikku Rumpu onkin ylpeä – –”</p>	<p>”Rouva Tamburiini, hänet juuri näin. Aina on niin fiini, kertoi meille näin – –”</p>
<p><i>Kangasniemi ym. (2004, s. 98, 124, 125, 207)</i></p>	<p>”Kukko mennä tepasteli, arvokkaasti astahti. – –”</p>	<p>”Lehmärouva lönkytteli, tietä pitkin köntysti. – –”</p>
	<p>”Työhön käyvät kääpiöt, kääpiöt, kääpiöt. Työhön käyvät kääpiöt, hiia, hiia hoo.”</p> <p>”Prinssi Uljas ratsullaan, ratsullaan, ratsullaan. Prinssi Uljas ratsullaan rientää auttamaan.”</p>	<p>”Pienen pieni Lumikki, Lumikki, Lumikki. Pienen pieni Lumikki mökkiin kiiruhtaa”</p> <p>”Huoneet siistii Lumikki, Lumikki, Lumikki. Huoneet siistii Lumikki aina laulellen.”</p> <p>”Nyt on kaunis Lumikki, Lumikki, Lumikki. Nyt on kaunis Lumikki uneen vaipunut.”</p>
	<p>”Sata vuot on kulunut, prinssi uljas saapunut.”</p>	<p>”Kehrää, kehrää Ruusunen. Langan saa hän kultaisen. Pistää piikki värttinän sormeen kauniin kehrääjän.”</p> <p>”Nukkuu, nukkuu Ruusunen, lanka kullankeltainen.”</p> <p>”Linnan portit avautuu, herää kaunis ruususuu.”</p>
	<p>”Vielä saa naurahtaa [äiti] isän kiusailulle”</p>	<p>”Suloisen suukkosen antaa äiti mulle.”</p>
<p><i>Arola, ym. (2012, s. 85, 128–129)</i></p>	<p>”Jaska potkaisi palloa, ja se seinästä sinkosi äidin päähän.”</p>	<p>”Äiti pyykkejä linkosi -</p>
	<p>”– – herrasmiesten joukosta – –”</p>	<p>”Haa, nyt naisten parvessakin syntyy kohinaa.”</p>

Liite 6: Taulukko useimmin toistuvista kuvauksista (vähintään kaksi mainintaa)

	Pohjola ja Cederlöf (1964)	Pohjola ja Cederlöf (1972)	Alho ym. (1986)	Lindeberg-Piironen ja Tynninen (1995)	Kangasniemi ym. (2004)	Arola ym. (2012)
<i>Mies</i>	reipas rohkea työntekijä sotamies isä	reilu laulava laiska ahkera työntekijä urhea iloinen pieni voimakas nuori kaunis uljas taistelija isä poika	isä vaari setä	ahkera rohkea taitava iloinen tanssija valvoja	työntekijä ruuanlaittaja hajamielinen uljas pieni	surullinen rikas seikkailija onnettomuusaltis uljas urhea
<i>Nainen</i>	äiti verraton kotitöitä tekevä ruuanlaittaja huolehtija kaunis	neito laulava kaunis surullinen pieni nuori hellä ihana hymyilevä äiti	ruuanlaittaja prinsessa neiti äiti mummo mummi	kaunis pieni kenkku tanssija	huolestunut viisas puutarhanhoitaja hellä kaunis voimakas	surullinen hymyilevä

Liite 7: Naissukupuoli luokiteltuna

Nainen				
	Suora sitaatti	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
<i>Pohjola ja Cederlöf</i> (1964, s. 82, 38, 47, 47, 85)	"Laiva saapuu satamaan. Silloin miestään kohtaamaan rientää oitis iloissaan vaimo merimiehen."	Vaimo rientää miehensä luo iloisena.	iloinen	Tunteet
	" Tam, tam, tam, tam, karhuäiti kuusikossa tallustaa, – – murahdellen: Vaaraa, – – varokaa! Nassikkaiset Nille, Nalle kellahdellen kaikkialle vastailevat mur, mur, mur."	Karhuäiti huolehtii poikastensa turvallisuudesta.	huolehtiva	Sisäinen omi-naisuus
	"Paimentyttö on pieni ja hentoinen – –"	Paimentyttö on pieni ja hentoinen.	hentoinen	Ulkoinen omi-naisuus
	" – – paimentyttönen niityllä käy. Karjaansa kutsuu tyttö näin: Tulkaa jo, tulkaa tännepäin! Pois hän käy, kohta ei häntä näy."	Paimentyttö paimentaa karjaa niityllä.	paimentyttö	Ammatti/harrastus/tekeminen
	" Mä yksin oon ja kaipaen ystävää, vaan kosijoita paljon mä en nyt nää!" "Vaan tuollahan on poika uljahin! Hän kosimaan mua saapuu nyt varmaankin."	Tyttö odottaa miestä kosimaan.	tuleva kihlattu	Objektina oleminen
<i>Pohjola ja Cederlöf</i> (1972, s. 90, 143, 64, 60, 60)	"Oi, muistatko vielä sen virren, jota äitini lauleli, kun pienoista helmahan unten hän hellästi tuuditteli."	Äiti laulaa ja tuudittaa hellästi.	hellä	Tunteet
	"Roselil ja isoäiti, he nauroivat niin. Kai hauskoja siinä kerrottiin. – –"	Tyttö ja isoäiti nauravat yhdessä.	nauravainen	Sisäinen omi-naisuus
	"O! silmät hällä siniset ja kutrit kullankeltaiset. Jo erkanivat tiemme, kaunis neitonen. Sua muistelen – –"	Neitonen on kaunis.	kaunis	Ulkoinen omi-naisuus
	"Ja ruokaakin osaa hän valmistaa – – ja soppansa niellyksi kyllä saa – – kyvyllä, taidolla, opilla aidolla silakkalaatikon kuumentaa."	Osaa valmistaa ruokaa.	ruuanlaittaja	Ammatti/harrastus/tekeminen
	"Mä kesällä vihdoinkin vaimon sain – – vihdoin sain, mitä kauan hain"	Nainen saatiin vaimoksi.	vaimo	Objektina oleminen
<i>Alho ym.</i> (1986, s. 82, 92, 121, 60, 176)	"Täti Ksylofoni keinuu tuolissaan. Joskus telefoniin puhuu huolissaan – –"	Puhuu huolissaan puhelimeen.	huolestunut	Tunteet
	"Pikku pupu järven jäällä hyppii iloisella päällä. Pienet jäljet jälkeen jää, niitä pupu säikähtää. Pikku pupu, juokse, juokse pian emojänön luokse. Miksi jäljet jälkeen jää? Emojänö selittää."	Emojänö selittää pienelle pupulle asioita.	selittävä	Sisäinen omi-naisuus
	"Kun kadulla mä kävelin, kävelin, kävelin, mä sievän tytön kohtasin, hei-hoo, hei-hoo, hei-hoo! Yhdessä	Kohtasin kadulla sievän tytön.	sievä	Ulkoinen omi-naisuus

	jatkoimme matkaa näin, nyt matkaa näin, nyt matkaa näin – –”			
	”On muorin aitassa nyt joulupuuroa – – Kas joulupuuro on, ah, puuro verraton – – Mä kiitän puurosta, mi oli herkkua”	Muori tekee herkullista joulupuuroa.	ruuanlaittaja	Ammatti/harrastus/tekeminen
	”Kaukaa huudan mummollein: Nyt minä Petsamon matkan tein. Prinsessain minä sieltä hain, täällä hän istuvi autossain.”	Prinsessa haettiin Petsamosta.	prinsessa	Objektina oleminen
<i>Lindeberg-Piironen ja Tynninen (1995, s. 191, 34, 30, 123, 183)</i>	”Neiti kastanjetti kulki allapäin. Ystävä kun petti, soitti meille näin – –”	Neiti kulki allapäin.	allapäin	Tunteet
	”Äiti voi olla kenku, äiti voi olla reilu. Äiti voi jaella toruja, tosin kyllä mieluummin loruja. Äidin keitto voi kiehua, mut saakohan äiti riehua?”	Äiti voi olla reilu.	reilu	Sisäinen ominaisuus
	”On kaikkein pienin tyttö kädessään – –”	Pieni tyttö kädessään.	pieni	Ulkoinen ominaisuus
	”Oli meillä äiti pyykkiä pesemässä – – keskiviikkoaamuna varhain.”	Äiti pesee pyykkiä aamulla.	pyykinpesijä	Ammatti/harrastus/tekeminen
	” – – nyt kärpänen menee naimisiin. On kärpänen lätkässä, totta kai, se kimalaisen jo vaimoks sai.”	Kärpänen saa vaimon.	vaimo	Objektina oleminen
<i>Kangasniemi ym. (2004, s. 218, 187, 136, 50, 128)</i>	”Vain sydän äidin, tunnet sen, näin hellä on ja lämpöinen. Se riemuitsee sun riemustas, se tuntee huoltas, tuskias.”	Äidin sydän on hellä ja riemukas.	riemukas	Tunteet
	”Hyvästi vanha kulta, hyvästi nyt vanha kulta, taas on tytöllä ja taas on tytöllä ja taas on tytöllä uusi.”	Tyttö löytää helposti itselleen uuden kullan.	kevytkenkäinen	Sisäinen ominaisuus
	”Voimia mulla näissä on paljon sormenpäissä. Nostaa voin kirahvin, minä kaikkein vahvin oon!”	Olen niin vahva, että voin sormenpäilläni nostaa kirahvin.	vahva	Ulkoinen ominaisuus
	”Äiti puuron laittoi, raparperin taittoi – –”	Äiti tekee puuroa.	ruuanlaittaja	Ammatti/harrastus/tekeminen
	”Viimein prinssi omansa löysi, vaimoksensa Tuhkimon vei. Kenkä ei muille sopivan näy, Tuhkimon jalkahan yksin se käy – –”	Prinssi löysi ja omansa ja vei vaimokseen.	vaimo	Objektina oleminen
<i>Arola ym. (2012, s.</i>	” – – alkaa armas äitikin tulla tummemmaksi”	Äiti tulee surullisemmaksi.	surullinen	Tunteet

46, 126. 88. 85, 81)	”Siililapsi päätti retken, palas turvaan äidin luo – –.”	Äidin luo palataan turvaan.	turvallinen	Sisäinen omi- naisuus
	”Saamen neidon silmät säihky neljän tuulen tiellä. – – Ylitse muiden Saamen neidon suloa kehtaa kiittää”	Saamen neito on suloinen.	suloinen	Ulkoinen omi- naisuus
	” Jaska potkaisi palloa, ja se seinästä sinkosi äidin päähän. Äiti pyykinpesijä linkosi. – –”	Äiti pyykkää.	pyykinpesijä	Ammatti/harrastus/tekeminen
	”Olen unta nähnyt armaastain, kun yö on hiljainen. Alas kukkulalta kulki hän, Susanna pienoinen.”	Susanna on pieni ja armas laulajalle.	pieni ja armas	Objektina oleminen

Liite 8: Miessukupuoli luokiteltuna

Mies				
	Suora sitaatti	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
<i>Pohjola ja Cederlöf</i> (1964, s. 60, 3, 48, 13)	"Sotamiehet marssivat, uljaat, rohkeat."	Sotamiehet ovat uljaita ja rohkeita.	suuri	Tunteet
	"Olli reipas poika on – –"	Olli on reipas.	reipas	Sisäinen ominaisuus
	"Jänöjussi kuusen alla istuu miellä uljahalla – – Sankari mä olen suuri, enpä koskaan pelkää juuri; mua vastaan taisteloon tuhat miestä tulkohon."	Jänöjussi on suuri sankari.	suuri	Ulkoinen ominaisuus
	"Lentokoneen ohjaaja, trallallaa, olen poika rohkea, trallallaa! Konettani taitavasti ohjaan kaukomaille asti"	Lentokonetta ohjaa rohkea poika.	lentäjä	Ammatti/harrastus/tekeminen
<i>Pohjola ja Cederlöf</i> (1972, s. 204, 136, 136, 88–89)	"Minä Papageno olen vain, iloinen – –Minä tiedän kuinka pyydykset ja pillinsoitto toimivat. Siks aina olen iloinen, ovat linnut minun, tiedän sen!"	Papageno on iloinen, koska osaa pyydystää lintuja.	iloinen	Tunteet
	" – – Pellot kynän, verkot lasken, karjan hoidan, poltan kaskan. Muita autan minkä jaksan, voudille teen tarkan taksan."	Talonpoika tekee paljon erilaisia työtehtäviä.	ahkera	Sisäinen ominaisuus
	"Minä pieni talonpoika, jolla on pieni viljamaa, juoda saan ja kyllin syödä, laulella ja leikit lyödä. – –"	Talonpoika on pieni.	pieni	Ulkoinen ominaisuus
	"Mun isän' oli sotamies ja nuori, kauniskin, jo viisitoistavuotisna hän astui riviin. – –"	Isä oli nuori sotamies.	sotamies	Ammatti/harrastus/tekeminen
<i>Alho ym.</i> (1986, s. 112, 176, 170, 197)	"Jänöjussi hyppeli innoissaan, hyppeli pilviin asti, heilutti pehmeitä tassujaan, nauroi niin makeasti."	Jänöjussi oli innoissaan.	innokas	Tunteet
	"Nyt ajan autolla Petsamoon, Petsamoon kuninkaan kartanoon. – – Kuulehan kuningas Petsamon, tässä nyt sun vävypoikas on! Missä se prinsessa piileekään? Tuo hänet autohon, että nään. – –"	Mies on lähtenyt hakemaan itselleen prinsessaa.	päätäväinen	Sisäinen ominaisuus
	"Ol' vanha häijy ruma peikko aikoinaan. Se saapui maahan tähän ilmalaivallaan. – –"	Peikko oli vanha, häijy ja ruma.	ruma	Ulkoinen ominaisuus
	"Pursi kaunis kiikuttaa sorjasti sen soutajaa. Maamies peltoon pehmeään kyntää, kylvää siementään. – –"	Maamies kyntää ja kylvää peltoa.	maamies	Ammatti/harrastus/tekeminen
<i>Lindeberg-Piironen ja Tynninen</i> (1995, s. 66,	" – – Kas, rapakossa, ropakossa kelpaa poikien polskuttaa. – – Riemukasta porsaan polkkaa kilvan polskuttaa."	Tanssiminen kurassa on riemukasta.	riemukas	Tunteet

55, 40, 36-37)	"Kop, kop, kopukopu kop, kuka siellä portilla kolkuttaa? Onkos tullut taitava mies? Taitava varmasti paikan saa! Näin minä teen – – ja minä osaan hommani täsmälleen."	Taitava mies osaa työnsä.	taitava	Sisäinen ominaisuus
	"Mä tunsin pojan pienen, hän nimeltään on Jan – –."	Poika on pieni.	pieni	Ulkoinen ominaisuus
	"Isä ajaa linja-autoa, runoja hän saattaa hautoa – –"	Isä on linja-autokuski.	linja-autokuski	Ammatti/harrastus/tekeminen
Kangasniemi ym. (2004, s. 166, 138, 125, 157)	"On käynti sillä tahditon ja ääni vallan mahdoton. Mutta rikkinäinen robotti, tuo herra Kondensaattori ottaa kaiken rennosti, on aina huoleton."	Herra robotti ottaa rennosti ja on huoleton.	huoleton	Tunteet
	"Mä tein vain pienen kolttoson ja isä hermostui. Se pinkoo ihan kannoilla ja nyrkkiänsä pui."	Lapsi on tehnyt kolttoson/kepposen ja hermostuttanut isänsä.	keppostelija	Sisäinen ominaisuus
	" – – Sata vuot on kulunut, prinssi uljas saapunut."	Prinssi on uljas.	uljas	Ulkoinen ominaisuus
	"Herra tirehtööri suuren sirkuksen, töitä vailla olis meikäläinen. Voisin nuoralla tanssia, jos se lojuu maneesilla. Mitä teen? Tahdon töhin sirkukseen."	Joku yrittää saada tirehtööriltä töitä sirkuksesta.	tirehtööri	Ammatti/harrastus/tekeminen
Arola ym. (2012, s. 30, 35, 128–129, 128–129)	"Olen isääni vailla, olen äitiä ilman, olen yksin, kun siskoa tavannutkaan. Yhä laulan ja kuljen, surun puseroon suljen, olen cowboy ja soitan yhä ratsastaen."	Yksinäinen cowboy on surullinen.	surullinen	Tunteet
	"Reiluja miehiä laivastossa – – taalat lompakossa – –"	Laivastossa on reiluja miehiä	reilu	Sisäinen ominaisuus
	"Jymisevä nauru soi, Iso-Pat nyt aprikoi – –"	Iso mies miettii.	iso	Ulkoinen ominaisuus
	" – – Sisään syöksyy kaksi miestä mustanpuhuvaa. – – ganstereita molemmat – kumpainenkin suurta reikärautaa heiluttaa. – –"	Kaksi gangsteria heiluttelee aseitaan.	gangsteri	Ammatti/harrastus/tekeminen